

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ
ОТЧЕТ**

2018-жылдын июнь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага: Жениш Н.
Кеңештин мүчөлөрү: Джусупов Т.
Айдарова А.
Каракожаев А.
Лелевкина Э.
Чалбаев С.

Жооптуу катчы: Усубалиев У.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда
каттоодон өтүп, №1863 күбөлүккө ээ болгон.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2018-ж.

Басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып чыгарууда жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек шаары, Чүй проспекти, 168.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансылык туруктуулукка мониторинг жүргүзүү бөлүмү

телефону: (+996 312) 61-22-46

факс: (+996 312) 61-07-30

электрондук почта: uusubaliev@nbkg.kg

Басылма жылына эки жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгат.

Сандардын тегеректелишинен улам, суммалоодо акыркы катарда дал келбөөчүлүктөр келип чыгышы мүмкүн.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	5
НЕГИЗГИ КОРУТУНДУЛАР	7
I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА	8
1.1 Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	8
1.2 Финансы секторунун түзүмү	12
1.3 Финансы рынокторунун абалы	14
1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы.....	14
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	15
1.4 Кыймылсыз мүлк рыногу.....	16
II. БАНК СЕКТОРУ	22
2.1. Негизги тенденциялар	22
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер	25
2.2.1. Кредиттик тобокелдик.....	25
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги	32
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	33
2.2.4. Валюта тобокелдиги	34
2.2.5. Пайыздык тобокелдик	36
2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги.....	37
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик.....	38
2.3. Банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү.....	39
2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү.....	39
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү	40
2.3.3. Рынок тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү	41
III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ	42
3.1. Негизги тенденциялар	42
3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер	45
3.3. БФКУ системасына стресс-тестирлөө жүргүзүү	49
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ	51
V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ	54
ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ	60

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери республиканын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү менен коомчулукту тааныштыруу, мына ушул отчеттун негизги максаты болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык тең салмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы уюмдарынын, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүү зарыл.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда жана банк ишин жөнгө салууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын финансы-кредит уюмдарын өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет, финансылык туруктуулук маселелерине кызыккан жактар жана финансы рыногунун катышуучулары үчүн каралган.

Кыстырмалардын тизмеси

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси.....	19
2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүшүнүн банк секторуна таасирин стресстесттен өткөрүү.....	20
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларын кредиттөө боюнча иликтөөлөрдүн жыйынтыктары.....	29
4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөнүн жыйынтыктары	30
5-кыстырма. Кыйыр валюта тобокелдиги аркылуу кредиттик тобокелдик	35
6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ системасынын ишине баа берүү.....	47

НЕГИЗГИ КОРУТУНДУЛАР¹

2017-жылдын жыйынтыгы боюнча макропруденциалдык талдап-иликтөө, эконометрикалык модель түзүү, финансылык болжолдоолордун жана кайтарым стресс-тесттердин моделин түзүү жыйынтыктары финансы секторунун туруктуулугу жетиштүү деңгээлде экендигин көрсөтөт.

Банк секторунда орун алышы ыктымал болгон өлкөлүк тобокелдик деңгээли, мурдагыдай эле, орточо болуп саналат. Кыргыз Республикасынын негизги соода өнөктөштөрү болгон өлкөлөрдө макроэкономикалык чөйрөнүн потенциалдуу начарлашы Кыргызстандагы банк кардарларынын финансылык абалынын кыйла начарлашынын натыйжасында, банк секторуна таасирин тийгизиши мүмкүн.

Концентрациялануу тобокелдиги банк сектору үчүн негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат. Ири карыз алуучулардын потенциалдуу дефолтко учурашы жана ири каржылоо булактарынын (анын ичинде мамлекеттик сектордун жана мамлекеттик ишканалардын органдары) күтүүсүз агылып чыгышы белгилүү бир банктарга терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

Банктар аралык кредиттөө деңгээлинин төмөн болушунан улам, “дуушарлануу”² тобокелдиги азыраак деңгээлде катталган. Бул банктар аралык кредиттөөдө күрөөлүк камсыздоонун болушу жана Кыргызстандын коммерциялык банктарынын ортосунда өз ара байланыштын начардыгы менен да шартталган.

Өлкөнүн банк секторуна жүргүзүлгөн стресс-тестирлөө анын белгилүү бир макроэкономикалык таасирлерге туруктуулугун көрсөтөт. Жүргүзүлгөн стресс-тестирлөө натыйжалары банктардын көпчүлүк бөлүгү, мурдагыдай эле, айкалыштырылган макроэкономикалык таасирлерге туруктуу экендигин тастыктайт.

Кыргызстандын банк секторунун финансылык туруктуулук запасы сакталып калгандыгы байкалууда. Эконометрикалык модель түзүү, финансылык болжолдоолордун жана кайтарым стресс-тесттердин моделин түзүү натыйжалары, мурдагыдай эле, 2017-жыл жыйынтыгы боюнча 2016-жылга салыштырганда, финансылык туруктуулук запасынын бар экендигин билдирет.

2017-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм системалары, жалпысынан, штаттык режимде иштеген, ал эми финансылык инфраструктурадагы системалуу тобокелдиктер деңгээлине орточо катары баа берилген.

Кыймылсыз мүлк рыногунда турак жай бааларынын индекси жогорулагандыгы катталган.

¹ Бул басылмада банктар тарабынан мезгил-мезгили менен берилүүчү банктык отчетко өткөн жылдар үчүн киргизилген коррективдерди эске алуу менен, аталган отчеттун маалыматтары пайдаланылган.

² Мында, банктар аралык кредиттөөдө “дуушарлануу” тобокелдигин түшүнүүгө болот.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЬЮНКТУРА

1.1 Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

2017-жыл жыйынтыгы боюнча дүйнөлүк азык-түлүк рынокторундагы алгылыктуу жагдай жана керектөө суроо-талабынын калыбына келиши инфляциянын орточо арымын шарттаган. Улуттук банк монетардык шарттарды жеңилдетүү боюнча пайыздык саясатын сактап калган.

Отчеттук жыл жыйынтыгында Кыргыз Республикасынын экономикасынын алгылыктуу өсүү динамикасы сакталып калган, бирок жергиликтүү продукциянын экспорту боюнча транспорттук логистиканын начар диверсификацияланышы жана экономиканын тышкы чөйрөдөн көз карандылыгы белгилүү бир макроэкономикалык тобокелдиктерди сактап калат.

Бюджеттик-салык саясаты мамлекеттик чыгашалардын социалдык багытын сактап калган, мында жыл жыйынтыгы боюнча фискалдык консолидация белгиленген.

Ички дүң өнүм

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын-ала маалыматтары боюнча өлкө экономикасынын өсүшү 4,6 пайызды (2016-жылда – 4,3 пайыз деңгээлин) түзгөн. Өлкө экономикасы акча которуулардын агылып кирүүсүнүн көбөйүүсүнөн улам, ички талапты калыбына келтирүү жана инфляциянын орточо арымында реалдуу эмгек акынын өсүшү, ошондой эле тышкы конъюнктуранын алгылыктуу түптөлүү шарттарында өнүккөн. “Кумтөр” алтын кен казып алуу ишканасын эске албаганда, ИДӨ 4,7 пайызга өскөн (2016-жылда – 4,3 пайыз). Дефлятор 2016-жылга салыштырганда, 1,5 пайыздык пунктка азайып, 4,6 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

Тармактарга бөлүштүрүүдө 1,9 пайыздык пункт өлчөмүндө салымы менен өнөр жай сектору экономиканын өсүшүнүн негизги драйвери болуп калган. Өнөр жай секторундагы 10,3 пайызга өсүү, негизинен, негизги металлдарды өндүрүү (негизинен, “Кумтөр” ишканасында казып алынган), металл кендерин казып алуу, текстиль өндүрүшү, ошондой эле электр энергиясын өндүрүү жана аны өткөрүп берүү, бөлүштүрүү көлөмүнүн өсүшү менен шартталган.

Ошондой эле экономиканын өсүшүнө соода (0,6 п.п.), курулуш (0,6 п.п.) жана айыл чарба (0,3 п.п.) секторлору алгылыктуу салымын кошкон. Ал эми маалымат жана байланыш чөйрөлөрү (-0,02 п.п.) бир аз терс салымын кошкондугу белгиленген.

Айыл чарбасында 2,2 пайызга (2016-жылда – 2,9 пайызга) өсүү мал чарбасында сыяктуу эле, өсүмдүк өстүрүү өндүрүшүнүн көлөмүнүн көбөйүшү менен да шартталган. Айыл чарба продукциясынын кеңейишине айыл чарба кредиттерин субсидиялоо боюнча мамлекеттик саясаты да өбөлгө түзгөн.

Курулуш тармагындагы 7,1 пайызга өсүү негизги капиталга инвестициялардын 6,2 пайызга көбөйүшү менен шартталган. Негизги капиталга инвестициялардын өсүшү айыл, токой чарбаларынын жана балык уулоочулук, суу менен камсыз кылуу, тазалоо, калдыктарды иштеп чыгуу, транспорт иши жана жүктөрдү сактоо, финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу, ошондой эле билим берүү объекттерин кошпогондо, дээрлик бардык тармактардын объекттерин курууда белгиленген. Ички булактар эсебинен каржыланган инвестициялар көлөмүнүн 10,0 пайызга жана тышкы булактар эсебинен 1,5 пайызга көбөйүүсү байкалган.

Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө 2,6 пайызга көбөйүү динамикасы, негизинен, транспорт ишинде (7,6 пайызга) жана соода тармагында (3,5 пайызга) өсүү эсебинен камсыз болгон. Мында, бир кызмат көрсөтүүнүн ордун экинчиси менен алмаштыруу тенденциялары менен шартталган байланыш кызмат көрсөтүүлөрүнүн азаюусунан улам, маалымат жана байланыш чөйрөсүндө (0,6 пайызга) кыскаруу орун алган.

1.1.1-таблица. Иштин айрым бир түрлөрүнүн ИДӨгө салымы
(пайыздар)

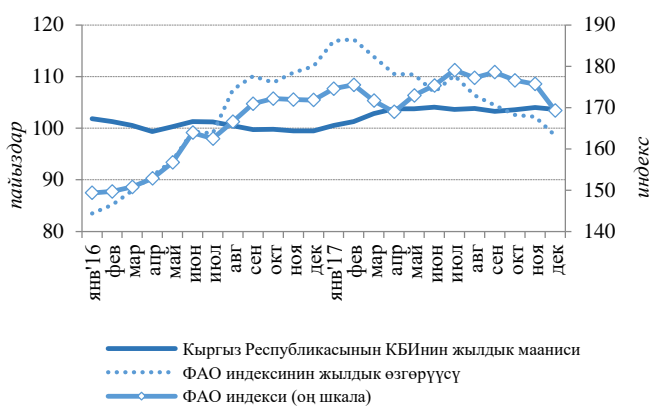
	2016-ж.			2017-ж.		
	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүш арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
ИДӨ	100	4,3	4,3	100	4,6	4,6
Айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоочулук	12,8	2,9	0,4	12,3	2,2	0,3
Өнөр жайы	18,2	5,9	1,0	18,2	10,3	1,9
<i>Пайдалуу кендерди казып алуу</i>	0,6	27,0	0,2	1,0	78,4	0,5
<i>Иштетүү өндүрүшү (Кайра иштетүү өнөр жайы)</i>	15,4	5,8	0,8	15,1	7,6	1,2
<i>Электр энергиясы, газ, буу жана тазаланган аба менен камсыздоо (жабдуу)</i>	1,9	-2,6	-0,04	1,9	10,1	0,2
<i>Суу менен камсыздоо, тазалоо, калдыктарды иштетүүчү жана кайра пайдалануучу чийки затты алуу</i>	0,2	3,3	0,01	0,2	6,6	0,02
Курулуш	8,4	9,3	0,8	8,2	7,1	0,6
Көрсөтүлгөн кызматтар	47,5	3,4	1,7	48,0	2,6	1,2
<i>Дуң жана чекене соода; автоунааларды жана мотоциклдерди оңдоо</i>	17,9	8,0	1,5	17,9	3,5	0,6
<i>Транспорт иш чөйрөсү жана жүктөрдү сактоо</i>	3,8	0,1	0,0	3,9	7,6	0,3
<i>Маалымат жана байланыш</i>	3,5	-9,1	-0,4	3,6	-0,6	-0,02
<i>Башкалар</i>	22,3	2,4	0,5	22,6	1,5	0,3
Азык-түлүктөн таза (субсидияларды эсептен алып салуу менен) салыктар	13,1	4,3	0,5	13,3	4,6	0,6

Булагы: КР УСК

Инфляция

Отчеттук жыл ичинде Кыргызстанда түзүлгөн баа жагдайы, жалпысынан, туруктуу болгон. Улуттук банктын баа берүүлөрү боюнча орто мөөнөттүү мезгилде инфляция чөйрөсү, бүтүндөй алганда, максаттуу көрсөткүчтөр чегинде сакталган, бул Улуттук банкка экономикалык жигердүүлүктү колдоого багытталган акча-кредиттик саясатына таянууга мүмкүндүк берген. Рыноктук инфляция көрсөткүчү орточо алганда, 2016-жылдагы 6,0 пайыздан төмөндөө менен, 4,6 пайыз чегинде катталган. Азык-түлүк товарларына баанын өзгөрүшү, мурдагыдай эле, инфляциянын түптөлүшүндө маанилүү ролду ойногон. 2017-жыл ичинде өлкөдө өндүрүлгөн жашылча жана эт азыктары сыяктуу азык-түлүк товарларына баалар өскөн, бул аларды өндүрүү өсүш арымынын салыштырмалуу төмөн экендиги менен шартталган.

1.1-график. Кыргыз Республикасынын КБИ динамикасы жана ФАО индекси

Булагы: КР УСК, www.fao.org

Өсүмдүктөрдүн сунушу жогору болгон. Мындай шарттарда тышкы азык-түлүк рынокторундагы конъюнктура өлкөдөгү бааларга олуттуу жогорулатуучу таасирин тийгизген эмес.

Мамлекеттик бюджет

Мамлекеттик чыгашаларды орточо көбөйтүү саясаты мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин салыштырмалуу жогору өсүш арымы менен бирге бюджеттик консолидациялоого мүмкүндүк берген. Демек, бюджет тартыштыгынын деңгээли 2017-жыл ичинде 2016-жылдагы ИДӨгө карата 4,4 пайыздан 3,2 пайызга чейин төмөндөн. Өлкө экономикасынын, ошондой эле негизги соода өнөктөш өлкөлөрүнүн экономикасынын алгылыктуу өсүшү салык жана салыктан башка кирешелерди көбөйтүүгө өбөлгө түзгөн, ал эми өлкөдөгү туруктуу саясий жагдай гранттык каражаттардын келип түшүүсүнүн көбөйүшүнө оң таасирин тийгизген. Бюджеттин чыгаша бөлүгү социалдык тармакка багытталган: саламаттыкты сактоого, социалдык коргоого жана билим берүүгө жумшалган чыгашалар экономиканын өсүшүнө негизги салым кошкон. Мында күндөлүк керектөөгө чыгашалар, мурдагыдай эле, жалпы мамлекеттик чыгашалардын көпчүлүк бөлүгүн түзөт, бул өз кезегинде өлкөдөгү жалпы инфляциялык жагдайды күчөтүү ыктымалдуулугунун факторлорунун бири болуп саналат.

Жыл жыйынтыгы боюнча мамлекеттик карыз 2016-жылга салыштырганда 11,4 пайызга көбөйүү менен, 4,5 млрд АКШ долларын же ИДӨгө карата 59,9 пайызды түзгөн. Жалпысынан алганда, мамлекеттик карыздын туруктуулугу боюнча жагдай мамлекеттик башкаруу органдарынан өзгөчө көңүл бурууну талап кылат. Андан тышкары, пландаштырылып жаткан ири инвестициялык долбоорлорду ишке ашыруу үчүн кошумча финансылык ресурстарды тартуу зарыл, бул мамлекеттик карыздын көбөйүшүнө алып келиши мүмкүн.

1.1.2-таблица. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетинин негизги параметрлери

	2016-ж.		2017-ж.	
	млрд сом	ИДӨгө %	млрд сом	ИДӨгө %
Жалпы кирешелер (финансылык эмес активдерди сатууну кошо алганда)	130,7	27,4	149,4	28,7
анын ичинде: операциялык иштен кирешелер	130,6	27,4	149,4	28,7
финансылык эмес активдерди сатуу	0,1	0,0	0,0	0,0
Жалпы чыгашалар (финансылык эмес активдерди сатып алууну кошо алганда)	151,5	31,8	165,9	31,8
анын ичинде: операциялык иштен чыгашалар	115,9	24,3	124,9	24,0
финансылык эмес активдерди сатып алуу	35,6	7,5	41,0	7,9
Тартыштык (-) / Профицит (+)	-20,9	-4,4	-16,5	-3,2
Баштапкы тартыштык (-) / профицит (+)	-15,7	-3,3	-10,6	-2,0
Бюджетти каржылоо	26,9	5,6	22,8	4,4
Тышкы каржылоо	19,2	4,0	17,6	3,4
Ички каржылоо	7,7	1,6	5,2	1,0

Булагы: КР ФМ

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Негизги соода өнөктөш өлкөлөрдүн экономикасында жигердүүлүктүн калыбына келтирилиши, акча которууларынын алгылыктуу агылып кирүүсү жана Улуттук банктын өбөлгө түзүүчү акча-кредит саясаты өлкөдө экономикалык өсүш арымына оң таасирин тийгизген. Аны менен бирге эле кыргыз-казак чек арасын кесип өтүү боюнча түзүлгөн убактылуу кыйынчылыктар өлкөнүн экспорттук мүмкүнчүлүктөрү чектелишине алып келген, ошондой эле жергиликтүү продукциянын экспортун сатып өткөрүү жана транспорттук логистика рынокторунун начар диверсификацияланышына байланыштуу тобокелдиктерди аныктаган.

Кыш, жаз мезгилдеринде аба-ырайынын катаал шарттары жана жазгы талаа иштеринин кечендеши агрардык сектордо түшүмдүүлүктүн төмөндөө тобокелдигине алып келет, бул экономиканын өнүгүшүнө терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Андан тышкары, ИДӨнүн жалпы көрсөткүчүнүн “Кумтөр” алтын казып алуу ишканаларынын иш көлөмүнөн көз карандылыгы сакталып калууда.

Инфляциянын максаттуу көрсөткүчтөрдөн четтөө тобокелдиги, негизинен, азык-түлүк товарларына баалардын өзгөрүүсүнө байланыштуу болгон. Бул товардык категория керектөө куржунунун жарымына жакын көлөмүн (46 пайыз) ээлейт, ошондуктан, аба-ырайынын шарттарынын азык-түлүк бааларына таасири, ошондой эле азык-түлүк товарларынын дүйнөлүк рынокторундагы баа флуктуациялары өлкөдөгү баалардын жалпы деңгээлине олуттуу инфляциялык же дефляциялык басым жасашы мүмкүн. Калктын керектөө түзүмүндө жана керектөө куржунунда импорттолуучу товарлардын олуттуу үлүшүн эске алганда, негизги чет өлкө валюталарынын алмашуу курсунун динамикасы импорт баалары аркылуу инфляцияга жана өндүрүш багытындагы товарлардын бааларына кыйыр таасирин тийгизиши мүмкүн.

Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөр тарабынан тобокелдиктердин жоктугу ташып келинген продукцияга кошумча нарк салыгынан түшүүлөрдүн б.а. мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин көпчүлүк бөлүгүн ээлеген салыктардын өсүш арымы туруктуу болот деп болжолдоого мүмкүндүк берет. Ошол эле учурда, ички жол-жоболор өз учурунда аткарылбай калган шартта, мамлекеттик бюджетке тышкы зайымдардын жана гранттардын айрым бөлүгүнүн түшпөй калуу тобокелдиги орун алышы ыктымал.

1.2 Финансы секторунун түзүмү

Кыргызстандын финансы секторунун институционалдык түзүмү коммерциялык банктары жана башка финансы институттары тарабынан берилген.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү
(финансы институттарынын саны)

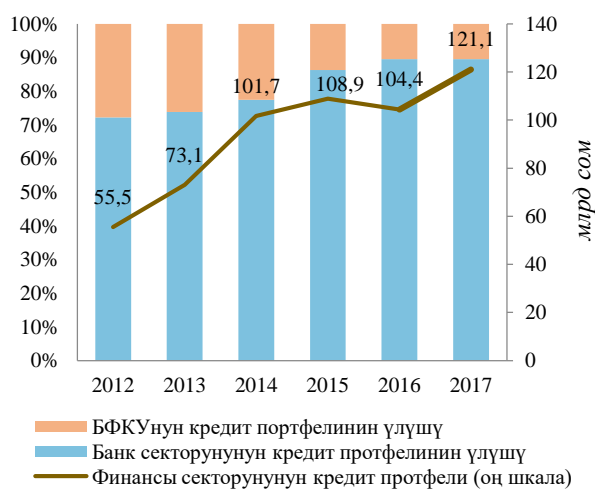
Финансы институттары	2014	2015	2016	2017
Коммерциялык банктар	23	24	25	25
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	689	656	704	688
<i>Банктык эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ), анын ичинде:</i>	660	627	673	657
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	215	172	162	150
микрокредиттик компаниялар	154	109	103	96
микрокредиттик агенттиктер	56	57	53	47
микрофинансылык компаниялар	5	6	6	7
“КСФК” ААКсы	1	1	1	1
Кредиттик союздар	135	125	116	110
Алмашуу бюролору	309	329	394	396
Камсыздандыруу компаниялары	17	17	19	19
Инвестициялык фонддор	9	9	9	9
Фондулук биржалар	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	2	2	2	2

Булагы: Улуттук банк, КР УСК

2017-жылдын акырына карата банктардын жана БФКУлардын активдери 213,3 млрд сом же ИДӨгө карата 43,2 пайызды түзгөн.

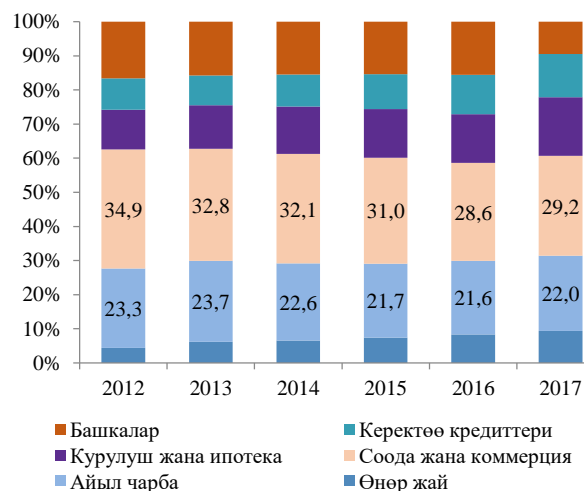
Банктардын жана БФКУлардын чогуу алынгандагы кредиттик портфели отчеттук жылда 121,1 млрд сомду же ИДӨгө карата 24,5 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредиттик портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү 0,1 пайыздык пунктка азайып, 2017-жылдын акырына карата 89,5 пайызды түзгөн (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кредиттик портфелдин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

1.2.2-график. Финансы секторунун кредиттик портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Финансы секторунун кредиттик портфелинин тармактык түзүмүндө, мурдагыдай эле, кредиттик портфелдин соода тармактарында (банктар) жана керектөө кредиттеринин (БФКУ) жогору концентрациялануусу белгиленген. 2017-жылдын акырына карата финансы секторунун кредиттик портфелинин көрсөтүлгөн тармактардагы чогуу алынган үлүшү кредиттердин жалпы көлөмүнүн 41,9 пайызын түзүп, 47,2 млрд сом көлөмүндө (1.2.2-график) түптөлгөн.

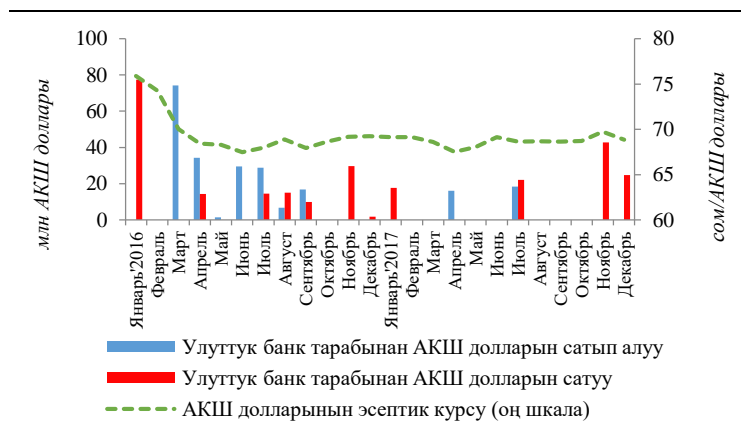
1.3 Финансы рынокторунун абалы

Бүтүндөй алганда, 2017-жыл ичинде ички валюта рыногундагы жагдай салыштырмалуу туруктуу болгон, буга байланыштуу Улуттук банктын аталган рынокко катышуусу азайган. Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда банктар аралык репо-операциялары боюнча бүтүмдөрдүн жана Улуттук банктын улуттук жана чет өлкө валюталарында келишилген стандарттуу бүтүмдөр көлөмүн бир убакта азайтуу менен жүргүзгөн операцияларынын көлөмү көбөйгөндүгү байкалган. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жана Улуттук банк тарабынан чыгарылган баалуу кагаздар рыногунда алар боюнча пайыздык чендердин төмөндөө тенденциясы байкалган.

1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

1.3.1.1-график. АКШ долларынын рыногунда Улуттук банктын интервенцияларынын динамикасы

2017-жыл ичинде валюта рыногундагы жагдай салыштырмалуу туруктуу бойдон калган. Бул жагдай, негизинен, Кыргыз Республикасынын негизги соода өнөктөштөрү болгон өлкөлөрдүн экономикасынын өсүшү жана акча которуулардын туруктуу агылып кирүүсү менен шартталган жана жыл ичинде суроо-талап жана сунуш балансынын сакталып калышына алып келген.

Ошондой эле жыл ичинде АКШ долларына карата сомдун бир аз бекемделиши байкалган: эсептик курс 1 АКШ доллары үчүн 67,1329-69,7500 сом

чегинде сакталган. 2017-жыл жыйынтыгы боюнча АКШ долларынын сомго карата расмий эсептик курсу 0,6 пайызга төмөндөп, 1 АКШ доллары үчүн 68,8395 сомду түзгөн (2016-жыл жыйынтыгы боюнча 8,8 пайызга төмөндөп, 1 АКШ доллары үчүн 69,2301 сомду түзгөн).

Алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүн текшилөө максатында, Улуттук банк чет өлкө валютасын сатуу сыяктуу эле, сатып алуу боюнча да интервенцияларды жүргүзгөн. Негизинен, чет өлкө валютасын сатуу операциялары басымдуулук кылган, алардын көлөмү 34,2 пайызга азыраак менен, 107,2 млн АКШ долларын түзгөн. Ал эми чет өлкө валютасын сатып алуу көлөмү 34,5 млн АКШ долларын түзгөн (-82,0 пайыз). 2017-жылда Улуттук банк тарабынан чет өлкө валютасын таза сатуу көлөмү 72,7 млн АКШ долларын түзгөн.

Акча рыногу

Отчеттук жыл ичинде акча рыногунда үстөк ликвиддүүлүк сакталып турган, ошол эле учурда анын төмөндөө тенденциясы байкалган.

2017-жылда Улуттук банк тарабынан кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүктү колдоо үчүн, 13,8 млрд сом суммасында (+6,8 эсе) «овернайт» кредиттери жана кредиттик аукциондордун алкагында 4,8 млрд сом өлчөмүндө (+3,3 эсе) кредиттер берилген.

2017-жылдын башынан репо операциялары рыногунда катышуучулардын активдүүлүгү байкалган. Отчеттук мезгил ичинде репо операцияларынын көлөмү 2016-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 2,3 эсеге жогорулап, 10,3 млрд сомду, орточо салмактанып алынган чен боюнча 1,8 пайызды түзгөн (-2,1 п. п.).

Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногунда улуттук валютада келишилген стандарттык бүтүмдөр көлөмү 748,0 млн сомго чейин (-59,6 пайызга) азайган, мында орточо салмактанып алынган чен 3,4 пайызды (-3,4 п. п.) түзгөн. Чет өлкө валютасында келишилген бүтүмдөрдүн көлөмү 2,6 пайыз орточо салмактанып алынган чен (+0,6 п. п.) боюнча 35,3 млн сом эквивалентин (-0,9 пайызды) түзгөн.

Коммерциялык банктардын «овернайт» депозиттерине жайгаштырган акча каражаттарынын жалпы суммасы 1 903,0 млрд сомду (жыл ичинде -4,2 пайызды) түзгөн.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Мамлекеттик казына векселдерин жайгаштыруунун биринчилик рыногунда бардык жүгүртүү мөөнөттөрү боюнча кирешелүүлүктүн төмөндөө тенденциясы байкалган. Чендердин мындай төмөндөөсүнө МКВга суроо-талаптын кыскарышы себеп болгон, ошол эле учурда алар боюнча сунуштар олуттуу өзгөртүүлөргө туруштук бере алган эмес. Отчеттук мезгил ичинде жүгүртүү мөөнөтү 3 айлык МКВ боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк 1,5 пайыздык пунктка (2,1 пайызга чейин), 6 айлык МКВ боюнча – 4,0 п. п. (4,1 пайызга) жана 12-айлык МКВ боюнча 5,6 пайыздык пунктка (5,7 пайызга чейин) төмөндөгөн. Натыйжада, МКВнын орточо салмактанып алынган жалпы кирешелүүлүгү 4,8 пайыздык пунктка төмөндөп, 5,0 пайызды түзгөн.

Жыйынтыгында, кошумча жайгаштырууну эске алуу менен, МКВны айкын сатуу көлөмү 27,4 пайызга, 4,2 млрд сомго чейин азайган. Отчеттук жыл ичинде коммерциялык банктар МКВга негизги ээлик кылуучулар болуп саналган (ээлик кылуучулардын түзүмүндөгү үлүшү – 78,2 пайыз).

2017-жыл ичинде буга чейин чыгарылган жүгүртүү мөөнөтү 2,3,5 жылдык мамлекеттик казына облигацияларына Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан жүгүртүү мөөнөтү 7, 10 жылдык МКО сунуш кылынган. Буга байланыштуу, рынокто МКОну сунуштоонун чогуу алгандагы көлөмү 38,5 пайызга, 9,2 млрд сомго чейин өскөн. МКОлор бул рыноктун катышуучулары үчүн өтүмдүүлүгүн сактап калган, мында жыл ичинде аталган активге суроо-талаптын сунуш көлөмүнөн 83,8 пайызга арткандыгы катталган. Мында суроо-талап жыл башынан 47,0 пайызга, 17,0 млрд сомго өскөндүгү белгиленген. Натыйжада, 2017-жыл ичинде МКОлор кошумча жайгаштырылган, ал сатуунун жалпы көлөмүнө таасирин тийгизип, 13,1 млрд сомду (жыл ичинде +64,0 пайыз) түзгөн.

Аталган рынокко катышуучулар арасында атаандаштыктын өсүшүнөн жана жүгүртүү мөөнөтү 7, 10 жылдык МКОлор боюнча кирешелүүлүк деңгээлинин салыштырма жогору болгондугунан улам, жүгүртүү мөөнөтү 2,3,5 жылдык МКОлордун кирешелүүлүгүнүн кыйла төмөндөөсүнүн эсебинен, каралып жаткан мезгилде аталган баалуу кагаздар рыногунда орточо салмактанып алынган жалпы кирешелүүлүгү 13,0 пайыз деңгээлинде түптөлгөн, бул 2016-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 3,5 пайыздык пунктка аз.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы акча-кредит саясатынын алкагында ноталарга сунуштун көлөмүн жөнгө салуу менен, аларды банк тутумун үстөк ликвиддүүлүктөн арылтуу инструменти катары пайдаланууну уланткан. 2017-жылда Улуттук банк тарабынан сунуш кылынган ноталардын көлөмү 113,5 млрд сом (жыл ичинде -2,2 пайыз) өлчөмүндө түптөлүп, бир аз өзгөргөн.

Мында Улуттук банктын ноталарына болгон суроо-талап отчеттук мезгилде 42,1 пайызга азайган. Буга байланыштуу, 84,9 млрд сомго чейин же 23,0 пайызга кошумча жайгаштырууну эске алуу менен, Улуттук банктын ноталарын сатуу көлөмү азайган.

Өткөрүлгөн аукциондордун натыйжасында, Улуттук банктын ноталарынын отчеттук жыл ичиндеги орточо салмактанып алынган жалпы кирешелүүлүгү 0,6 пайыздык пунктка, 2016-жылдын ушул сыяктуу көрсөткүчүнө салыштырганда 2,0 пайызга төмөндөгөн.

1.4 Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыргыз Республикасынын кыймылсыз мүлк рыногунда 2016-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда батирлерге (изилдөөгө алынган мезгил ичинде баанын жогорулашы 1,2 пайыздык пунктту түзгөн) жана жеке турак үйлөргө баа жогорулаганына байланыштуу (баа 16,2 пайыздык пунктка жогорулаган), баа индексинин³ өсүшү байкалган.

Орточо эмгек акы деңгээлинин жогорулашы кыймылсыз мүлктүн жеткиликтүүлүк жагдайын көрсөтүү менен, турак жайга ээ болуу индексине алгылыктуу таасирин тийгизген.

Финансы секторуна карата кыймылсыз мүлк рыногуна мүнөздүү тобокелдиктер орточо деңгээлде сакталууда, бул банктардын жалпы кредиттик портфелиндеги ипотекалык кредиттердин⁴ азыраак үлүшү менен шартталган.

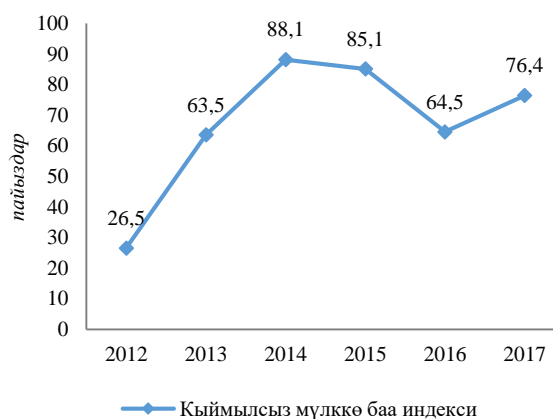
2017-жыл жыйынтыгында Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлк бааларынын индекси 2016-жылга салыштырганда өскөндүгү белгиленген (1.4.1-график, 1.4.2-график).

1.4.1-график. Кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүш арымы

Булагы: КР МКК

1.4.2-график. Кыймылсыз мүлк рыногундагы базистик баа индексинин өсүш арымы

Булагы: КР МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2016-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Бишкек шаарында турак жайдын (батир) 1 чарчы метри үчүн орточо баа 3,6 пайызга жогорулаган, ал эми Ош шаарында өткөн жылга салыштырганда 5,7 пайызга төмөндөгөн (1.4.3-график). Жеке турак үйлөрдүн 1 чарчы метри үчүн орточо баа Бишкек шаарында 9,5 пайызга, ал эми Ош шаарында 40,8 пайызга жогорулаган (1.4.4-график).

³ Кыймылсыз мүлккө баа индексин аныктоодо Ласпейрес индекси ыкмасы колдонулган. Жалпы алганда Ласпейрес индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = \left(\frac{\sum_{i=1}^K QoiPti}{\sum_{i=1}^K QoiPoi} \right) * 100,$$

мында K = кыймылсыз мүлктүн түрлөрүнүн саны;

Qoi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттеринин саны;

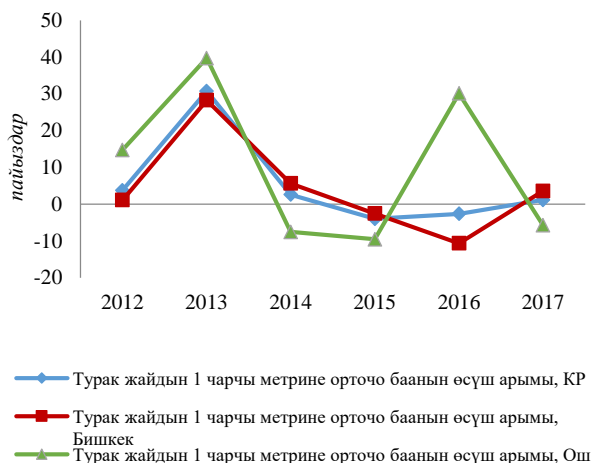
Poi = базистик мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттинин баасы;

Pti = каралып жаткан мезгилде i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объекттинин баасы.

⁴ Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын шарттарында ипотекалык кредит деген түшүнүк, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен берилген узак мөөнөттүү кредитти билдирет.

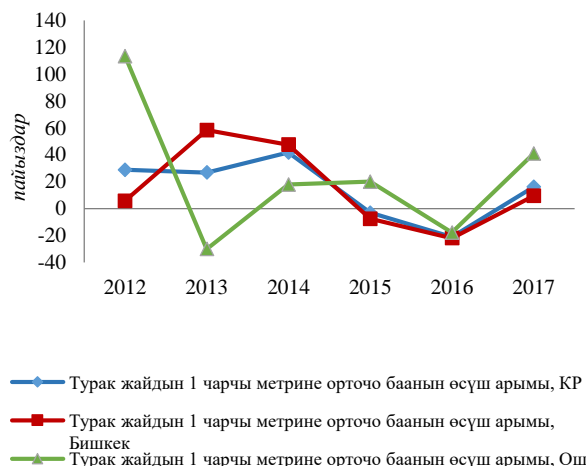

1.4.3-график. Турак жайларга баанын өзгөрүү динамикасы

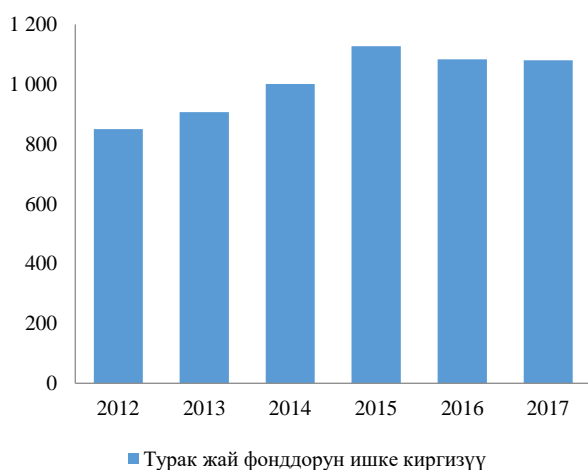
Булагы: КР МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.4-график. Жеке турак үйлөргө баанын өзгөрүү динамикасы

Булагы: КР МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.5-график. Турак жайды пайдаланууга берүү, курулушка жана ипотекага берилген кредиттер динамикасы

Булагы: КР МКК, КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

2017-жыл жыйынтыгы боюнча турак жай фонддарын ишке киргизүү боюнча чогуу алынган көрсөткүчтүн азаюусу 2016-жылга салыштырганда, 0,3 пайызды түзгөн (1.4.5-график). Пайдаланууга киргизилген турак жайлардын негизги бөлүгү, мурдагыдай эле, Бишкек шаарына, Чүй областына, ошондой эле Ош шаарына жана Ош областына туура келген (1.4.1-таблица).

1.4.1-таблица. Пайдаланууга берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	2016-ж.		2017-ж.	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	529,1	48,8	496,8	46,0
Ош шаары жана Ош областы	238,3	22,0	228,2	21,1
КРнын башка областтары	316,6	29,2	355,5	32,9
Бардыгы болуп	1 084,0	100,0	1 080,5	100,0

Булагы: КР УСК

2017-жылдын акырына карата ипотекалык кредиттердин жана курулушту каржылоого берилген кредиттердин көлөмү 2016-жылга салыштырмалуу көбөйгөндүгү байкалган. Ипотекалык

кредиттердин жана курулушту каржылоого берилген кредиттердин жалпы көлөмү 11,2 млрд сомду түзгөн (1.4.6-график).

1.4.6-график. Бир мезгил ичиндеги курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.4.7-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү

Булагы: Улуттук банк
Эскертүү: бир мезгилдин аягына алынган маалыматтар

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча коммерциялык банктардын ипотекага жана курулушка берилген чогуу алгандагы кредиттик портфели 2016-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 28,7 пайызга көбөйүү менен, 18,2 млрд сомду түзгөн. Мында коммерциялык банктардын кредиттик портфелиндеги курулушка жана ипотекага берилген кредиттерди жалпы үлүшү 2016-жылга салыштырганда 1,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен, 16,8 пайызды түзгөн (1.4.7-график).

1.4.8-график. Классификацияланган кредиттердин динамикасы

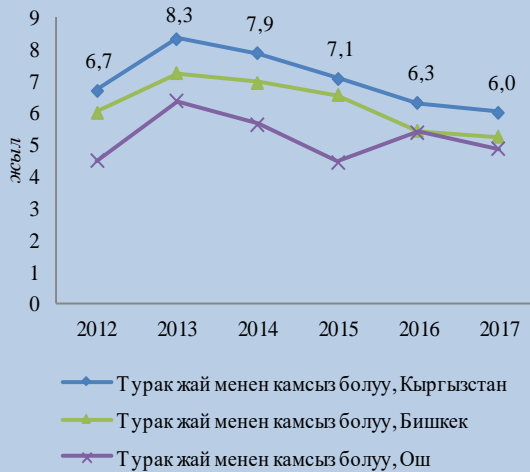
Булагы: Улуттук банк

Ошондой эле аталган мезгилде ипотекага жана курулушка берилген классификацияланган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 1 324,3 млн сомду түзгөн (1.4.8-график). Отчеттук мезгил ичинде аталган тармактар боюнча проблемалуу кредиттердин чогуу алынган үлүшү банк секторунун проблемалуу кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 16,1 пайызын түзгөн.

1-кыстырма. Турак жай менен камсыз болуу индекси

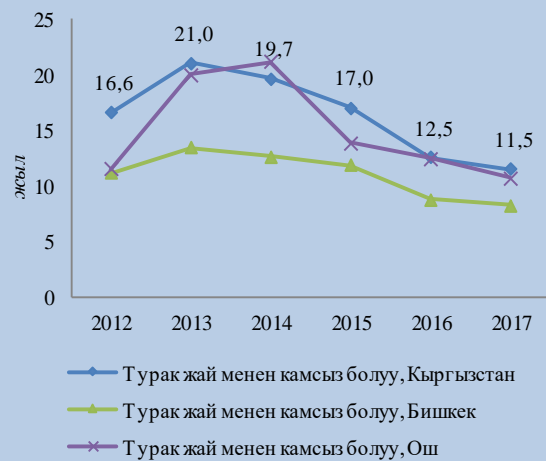
Отчеттук жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында турак жай менен камсыз болуу жагдайы 2016-жылдагыга салыштырганда бир аз жакшыргандыгы байкалган (индекс мааниси 0,3 жылга төмөндөгөн). Бул Кыргыз Республикасында орточо эмгек акы деңгээлинин жогорулашы менен шартталган (1.4.9-график).

1.4.9-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске албаганда, турак-жай (батир) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.4.10-график. Минималдуу керектөө бюджетин эске алганда, турак-жай (батир) менен камсыз болуу индекси

Булагы: КР УСК, МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2017-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда 54 метр чарчы аянты менен батир сатып алуу үчүн 6 жыл бою айлык акыны толугу менен чогултууга туура келет.

Ошондой эле отчеттук жыл жыйынтыгында республикада минималдуу керектөө бюджетин 14 702,4 сомду (үй-бөлүнүн чогуу алынгандагы кирешинин 47,8 пайызы) түзгөн үй-бүлө турак жай сатып алуусу үчүн 11,5 жыл талап кылына тургандыгы аныкталган (1.4.10-график).

2-кыстырма. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторуна тийгизген таасирин стресс-тесттен өткөрүү⁶

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча банктардын кредиттик портфелиндеги кыймылсыз мүлк менен камсыздалган кредиттердин үлүшү кредиттердин жалпы санынын 76,1 пайызын түзгөн.

Банк секторунда орун алышы ыктымал болгон кредиттик тобокелдиктер күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктүн наркынын кредит боюнча төлөөлөрдүн калдыгынан төмөндөшү жана натыйжада, карыз алуучунун кредит төлөөдөн потенциалдуу баш тартуусу менен шартталган.

Стресс-тестирлөөнү жүргүзүү⁵ төлөнбөгөн ссудалар боюнча орун алышы ыктымал болгон жоготуулардын көлөмүнө баа берүүгө, ошондой эле кыйла чабал банктарды (банктардын тобун) аныктоого багытталган.

1-схема. Кыймылсыз мүлк рыногунда баанын өзгөрүүсүнүн банк секторунда кредиттик тобокелдик деңгээлине тийгизген таасирине жүргүзүлгөн стресс-тесттин жыйынтыктары

* 2008-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасында кыймылсыз мүлккө баа 23 пайызга төмөндөгөн.

Стресс-тестирлөөгө кошумча катары кыймылсыз мүлк баасынын төмөндөшүнүн чектүү деңгээли аныкталган, мында банктар потенциалдуу чыгымдарга дуушар боло баштайт. Кыймылсыз мүлк баалары 28 пайызга төмөндөгөн учурда – банк сектору, ал эми 32 пайызга төмөндөгөн шартта – ири банктар потенциалдуу чыгымдарга дуушар боло баштайт.

2-схема. 2017-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча өткөрүлгөн стресс-тест жыйынтыгына салыштырма талдап-иликтөө жүргүзүү

2017-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча стресс-тест	2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча стресс-тест
1-сценарий: -----	1-сценарий: -----
2-сценарий: -----	2-сценарий: -----
3-сценарий: -17,6 млрд сом	3-сценарий: -20,2 млрд сом
1 жана 2-сценарийлер: -----	1 жана 2-сценарийлер: -----
3-сценарий: -3,4 млрд сом	3-сценарий: -10 млрд сом
<i>6 банк</i>	<i>5 банк</i>
<i>банк сектору боюнча: 23%</i>	<i>банк сектору боюнча: 28%</i>
<i>банк сектору боюнча: 50%</i>	<i>банк сектору боюнча: 49%</i>

Стресс-тест боюнча эсептөөлөрдө банк саясаты эске алынган эмес, ага ылайык банктар күрөөгө коюлган кыймылсыз мүлктү баалоо наркын күрөөнүн рыноктук баасынын 20 пайызына чейинки суммага төмөндөтүшү мүмкүн. Ушуну эске алганда, кыймылсыз мүлккө баанын төмөндөшүнүн чектүү мааниси 20 пайызга жогорулашы мүмкүн.

⁵ Коммерциялык банктарды сурамжылоо маалыматтары боюнча

II. БАНК СЕКТОРУ

2017-жыл ичинде банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн: активдеринин, кредиттик портфелинин жана ресурстук базасынын өсүшү байкалган. Ошондой эле банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымы экономикалык өсүш арымынан артуу менен, финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталып калган.

2017-жыл жыйынтыгы боюнча банк секторунун системалуу тобокелдиктерине орточо катары баа берилген. Банк сектору капиталынын жеткиликтүүлүгү боюнча жогору деңгээлге ээ, бул финансылык ортомчулук деңгээлин андан ары жогорулатуу жана келечекте банк секторунун натыйжалуу иштешин жана туруктуулугун камсыз кылуу үчүн потенциалы бар экендигин билдирет.

2.1. Негизги тенденциялар

2017-жылдын⁶ 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын аймагында 25 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкек филиалын кошо алганда) жана 319 банк филиалдары, анын ичинде капиталында чет өлкөлүк үлүшү бар 18 банк, анын ичинде 50 пайыздан ашык чет өлкөлүк үлүшү бар 15 банк иштеген. Республиканын банктык мекемелери ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп саналат.

Активдер

Жалпысынан, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторунун активдеринин көлөмүнүн өсүшү белгиленген. 2017-жылдын натыйжасы боюнча банк секторунун активдери 198,0 млрд сомду түзүп, 2016-жылга салыштырганда, 11,1 пайызга (2.1.1-график) көбөйгөн.

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы
млрд сом/пайыздар

Активдердин өсүшү, негизинен:
- кредиттик портфелдин – 15,9 пайызга же 14,8 млрд сомго;
- баалуу кагаздардын 38,5 пайызга же 5,0 млрд сомго көбөйүшү менен камсыз болгон.

Активдер түзүмүндө кредиттик портфелдин салыштырма салмагы 54,7 пайызды түзгөн.

⁶ Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетунун (ПРБО) негизинде берилген.

Кредиттик портфель

2017-жыл ичинде экономиканын бардык тармактары боюнча банктардын кредиттик портфелинин өсүшү байкалган.

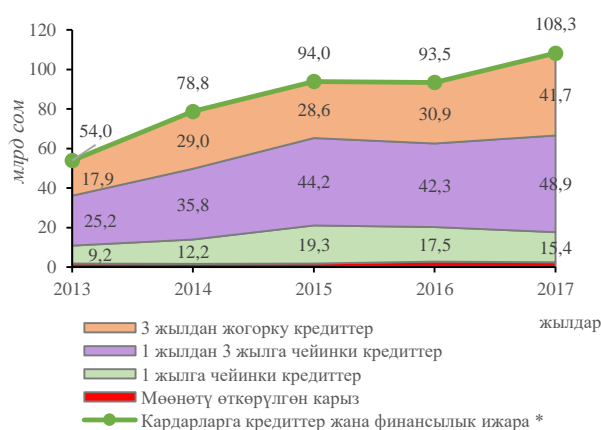
Отчеттук жыл жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредиттик портфелинин долларлашуу деңгээли 2016-жылга салыштырганда 6,6 пайыздык пунктка азайып, 38,0 пайызды түзгөн (2.1.2-график).

2.1.2-график. Банк секторунун кредиттик портфелинин динамикасы
млрд сом/пайыздар

*ФКУга берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

2.1.3-график. Кредиттик портфелдин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү
млрд сом

*ФКУга берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

Кредиттик портфелдин түзүмүндө мөөнөттүүлүгү боюнча негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейинки орто мөөнөттүү кредиттерге туура келип, 2017-жыл жыйынтыгы боюнча 45,1 пайызды же 48,9 млрд сомду түзгөн (2.1.3-график).

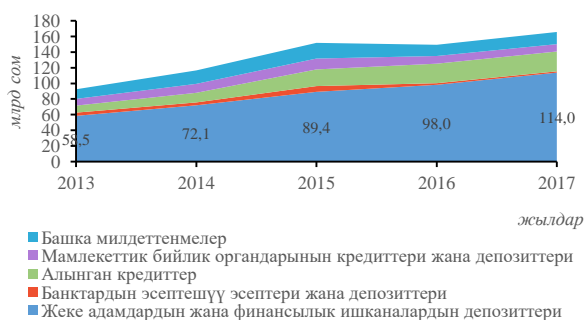
Милдеттенмелер

2017-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун милдеттенмелери 2016-жылга салыштырганда 10,8 пайызга көбөйүү менен, 168,5 млрд сомду түзгөн.

Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 2017-жыл жыйынтыгы боюнча 16,3 пайызга көбөйүп, 114,0 млрд сомду түзгөн (2.1.4-график). Банктын милдеттенмелериндеги жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы 3,2 пайыздык пунктка көбөйүп, 68,7 пайызды түзгөн.

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелер үлүшү 3,5 пайыздык пунктка азайып, 45,5 пайызды же 75,4 млрд сомду түзгөн (2.1.5-график).

2.1.4-график. Банктардын милдеттенмелеринин ресурстар булагы боюнча түзүмү
млрд сом

*ФКУга берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

2.1.5-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери
млрд сом/пайыздар

Финансылык натыйжалар

2017-жыл жыйынтыгы боюнча 2016-жылга салыштырганда рентабелдүүлүк⁷ көрсөткүчтөрүнүн жакшырганы белгиленген:

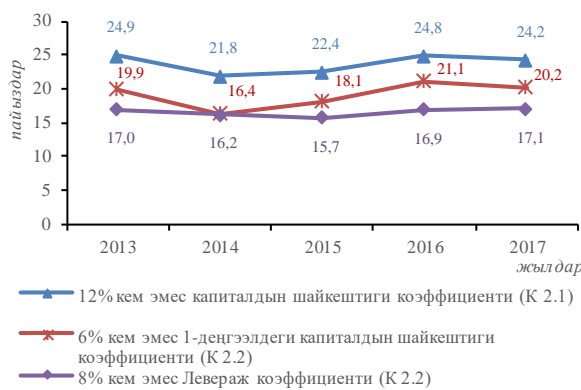
- ROA 1,2 пайызды түзгөн;
- ROE 7,6 пайыз деңгээлде түптөлгөн.

Банк секторунун таза пайдасы 2 134,8 млн сомду түзгөн.

Капиталдын шайкештиги

Капиталдын шайкештик ченеминин 12 пайыз деңгээлинде белгиленген минималдуу маанисинде бул көрсөткүч 2017-жыл жыйынтыгы боюнча 2016-жылга салыштырганда 0,5 пайыздык пунктка азаюу менен, 24,2 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.1.6-график).

2.1.6-график. Капиталдын шайкештиги коэффициенттеринин динамикасы пайыздар

Капитал шайкештигинин мындай төмөндөөсү тобокелдик жана баланстан тышкаркы милдеттенмелер боюнча салмактанып алынган активдердин өсүш арымынын (+15,6 пайыз) таза суммардык капиталдын өсүш арымдарынан (+13,1 пайыз) озгондугунан улам орун алган.

Мында 2017-жыл жыйынтыгы боюнча түптөлгөн банк секторунун капиталынын шайкештигинин айкын деңгээли анын белгиленген ченемдик деңгээлин сактоо менен, тобокелдүү жана кирешелүү активдердин көлөмүн 2,0 эсе кошумча көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин, ошондой эле финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана келечекте банк секторунун иш натыйжалуулугун арттыруу үчүн белгилүү бир потенциалы бар экендигин билдирет.

⁷ ROA жана ROE көрсөткүчтөрү жылдык мааниде берилген.

2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

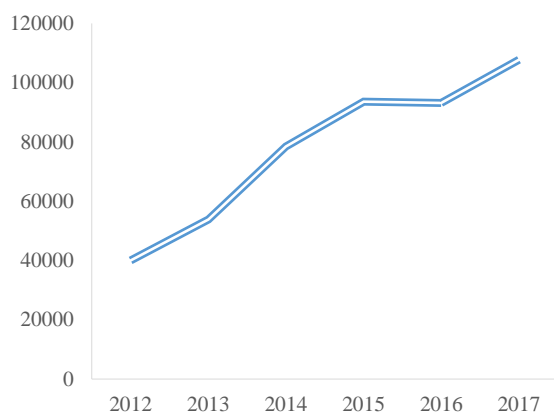
2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишинде орун алуучу негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат.

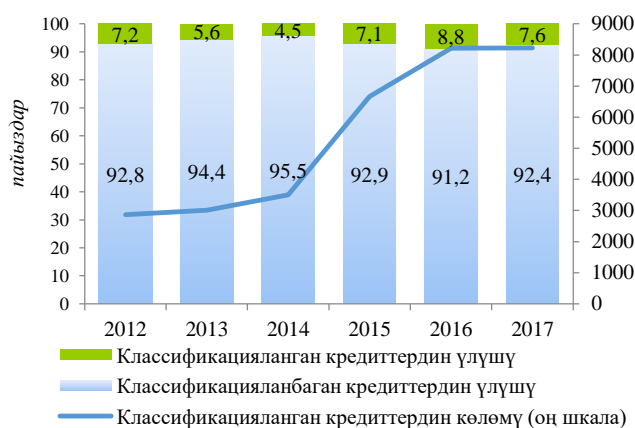
Отчеттук жыл ичинде банктардын кредиттик портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 2016-жылга салыштырганда 8,8 пайыздан 7,7 пайызга чейин төмөндөгөн.

2.2.1-график. Кредиттик портфелдин динамикасы

млн сом

2.2.2-график. Кредиттик портфелдин сапаты

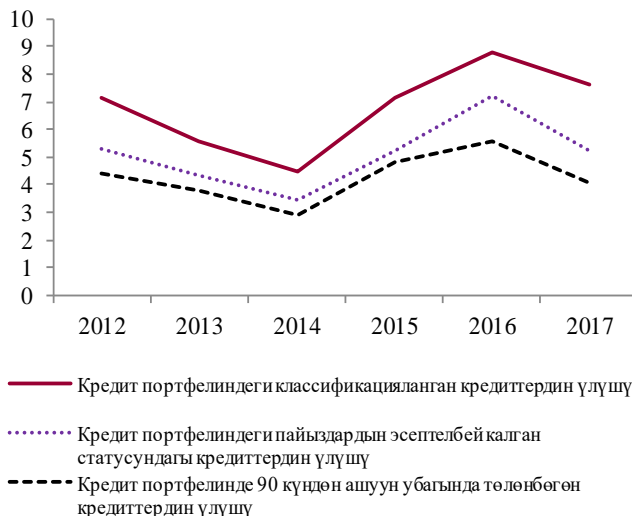

Коммерциялык банктардын кредиттик портфелинин сапатына баа берүү үчүн кредиттерди классификациялоо системасы⁸ пайдаланылат, ал кайтарылбай калган кредиттерден улам келип чыгышы ыктымал болгон потенциалдуу чыгымдардын деңгээлин аныктоого жана тиешелүү камдарды түзүү аркылуу аларды өз убагында компенсациялоого мүмкүнчүлүк берет (2.2.3-график).

Кароого алынган жыл жыйынтыгы боюнча активдердин кайтарылбай калуу тобокелдигинин көрсөткүчү (атайы РППУ менен кредиттик портфелдин катышы) 4,5 пайыз деңгээлинде катталган.

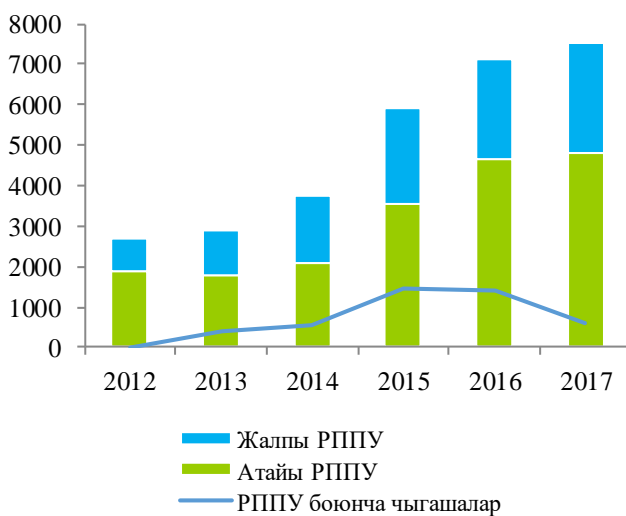
⁸ Кредиттик портфелдин сапатына баа берүү максатында, кардардын банк алдында өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча көрсөтүлөт): нормалдуу, канааттандырарлык, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуу. Берилген каражаттардын кайтарылып берилиши көз карашынан кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ акыркы үч категориядагы кредиттерди «иштебеген» же «классификацияланган» кредиттерге кошуу кабыл алынган. Банк көрсөтүлгөн алты категориянын ар бири боюнча бул категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

2.2.3-график. Кредиттик портфелдин сапаттык пайыздар

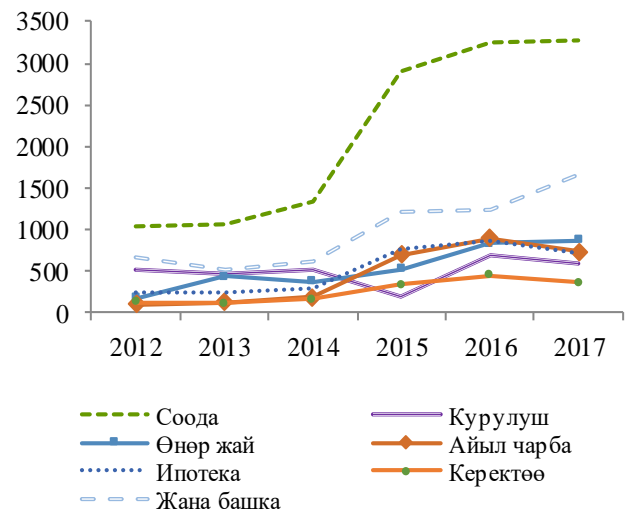

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү жалпы кредит портфелинин 7,0 пайызын түзгөн (2016-жылдын акырына карата бул көрсөткүч 7,7 пайызды түзгөн). Мында, отчеттук мезгил ичинде атайы РППУ үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 63,7 пайызын түзгөн (2.2.4-график).

2.2.4-график. Жалпы жана атайын камдар млн сом

2.2.5-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү млн сом

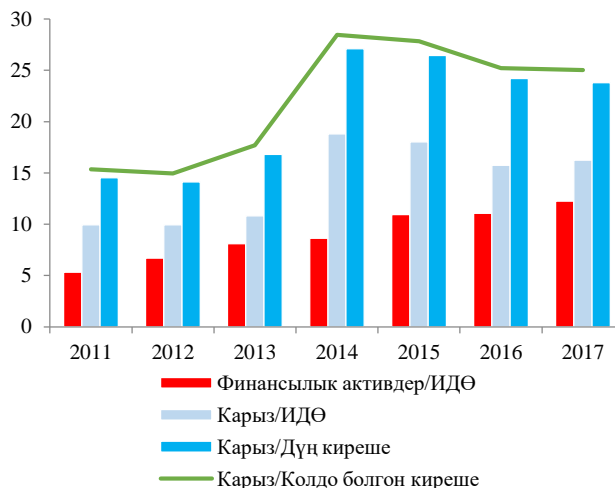

2017-жылдын акырына карата кредиттик тобокелдиктердин кыйла жогору концентрациялануусу, мурдагыдай эле, экономиканын соода тармагында байкалган (2.2.5-график).

Үй чарбаларынын⁹ финансылык абалы

2017-жылдын акырына карата үй чарбалары боюнча карыздын ИДӨгө карата катышы 2016-жылга салыштырганда 15,8 пайыздан 16,2 пайызга чейин көбөйгөн (2.2.6-график).

2.2.6-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугу боюнча көрсөткүчтөр пайыздар

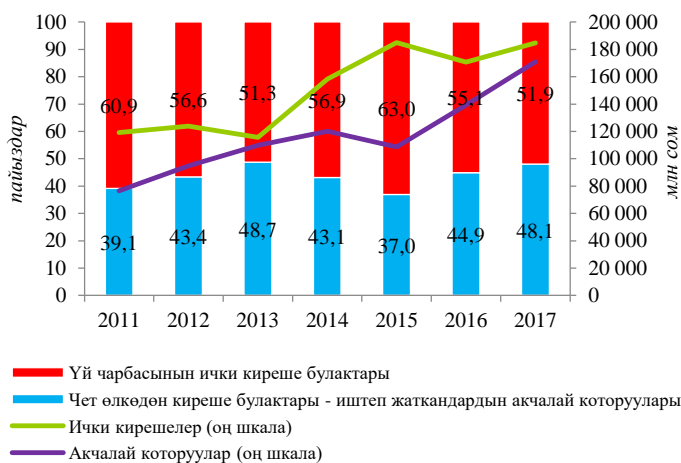
Булагы: КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.7-график. Калктын финансылык туруктуулук балансынын факторлору

Булагы: КР УСК

2.2.8-график. Үй чарбаларынын киреше булактары боюнча түзүмү пайыздар/ млн сом

Булагы: КР УСК жана Улуттук банк

2017-жыл жыйынтыгы боюнча акча которуулар үлүшү калктын дүң кирешелеринин эсебинен 3,2 пайыздык пунктка, 48,1 пайызга чейин көбөйгөндүгү байкалган (2.2.8-график). Мында эмгек мигранттарынын акча которуулары, мурдагыдай эле, үй чарбаларынын маанилүү киреше булагы болуп кала берген.

Үй чарбаларынын кирешелеринин түзүмүндө 2017-жыл жыйынтыгы боюнча негизги үлүш калктын эмгегинен кирешелерге туура келген, ал калктын дүң кирешелеринин эсебинен 70,5 пайызды түзгөн (2.2.9-график).

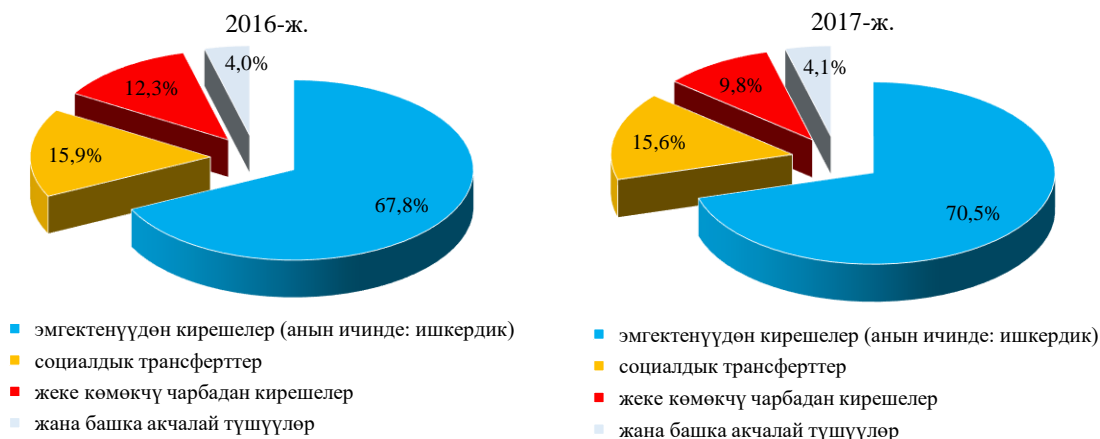
Үй чарбаларынын чыгашалар түзүмүндө негизги үлүштү керектөө түзүп (2.2.10-график), бул

инвестициялык максаттарга сарпталуучу жыйымдар менен чыгашалардын өсүшүн чектеген.

⁹ Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин статистикалык расмий маалыматтарына ылайык, үй чарбаларын ичинен тандап алып изилдөө негизинде.

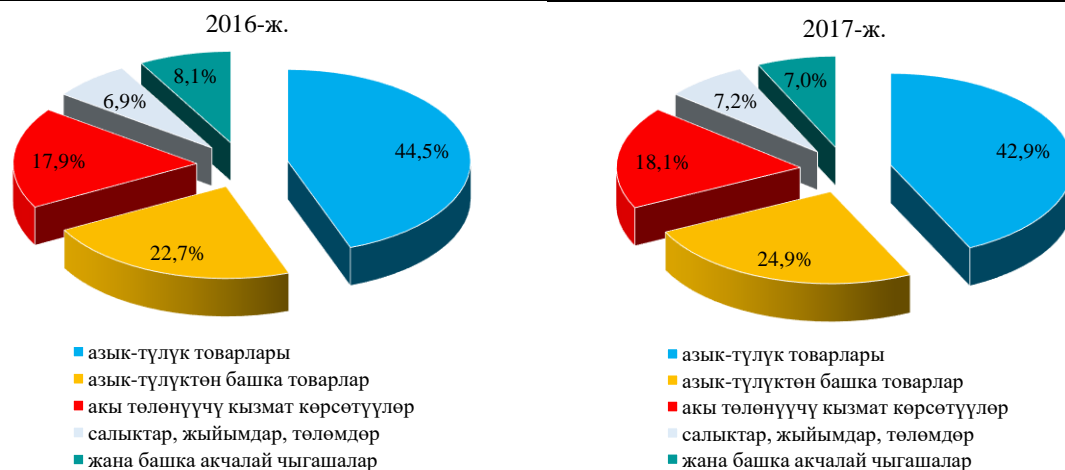
2017-жыл жыйынтыгы боюнча чогуу алынган чыгашалардын 85,9 пайызын түзгөн керектөө чыгашаларынын жогору үлүшү, финансылык түшүүлөрдүн көлөмү азайган учурда, үй чарбаларынын өз милдеттенмелерин аткаруу жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизиши мүмкүн.

2.2.9-график. Үй чарбаларынын киреше түзүмү
пайыздар

Булагы: КР УСК

2.2.10-график. Үй чарбалардын чыгашалар түзүмү
пайыздар

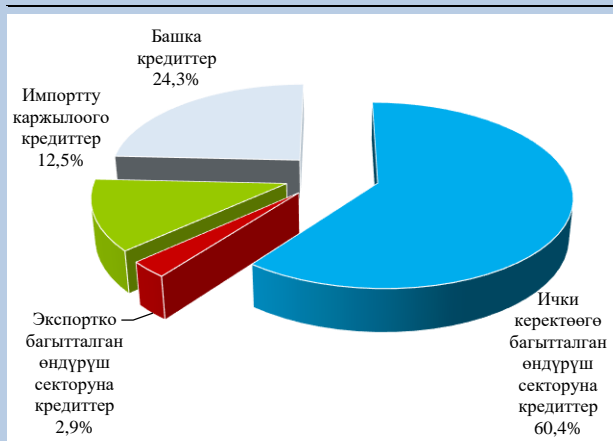

Булагы: КР УСК

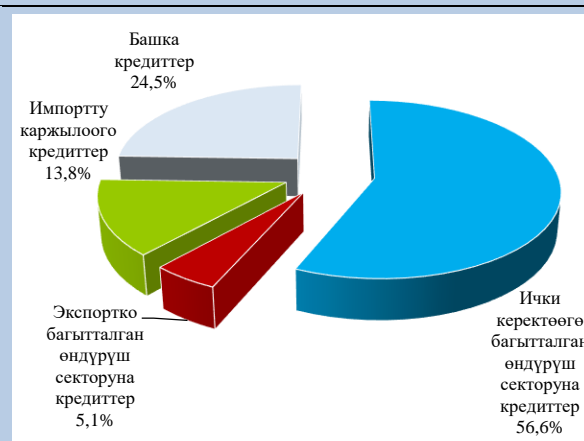
3-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларын кредиттөө боюнча иликтөөлөрдүн жыйынтыктары

2017-жыл жыйынтыгы боюнча карыз алуучуларга берилген кредиттердин (карыз алуучуларга берилген кредиттердин чогуу алгандагы көлөмүнүн 56,6 пайызы) көпчүлүк бөлүгү, мурдагыдай эле, экономиканын¹⁰ өндүрүш секторуна туура келген, бул банк секторунун ИДӨнү түзүүгө катышкандыгын билдирет, мында берилген кредиттердин 1/10 бөлүгүнөн ашыгыраагы (13,8 пайыз) импортту каржылоого багытталган (2.2.12-график).

2.2.11-график. 2016-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

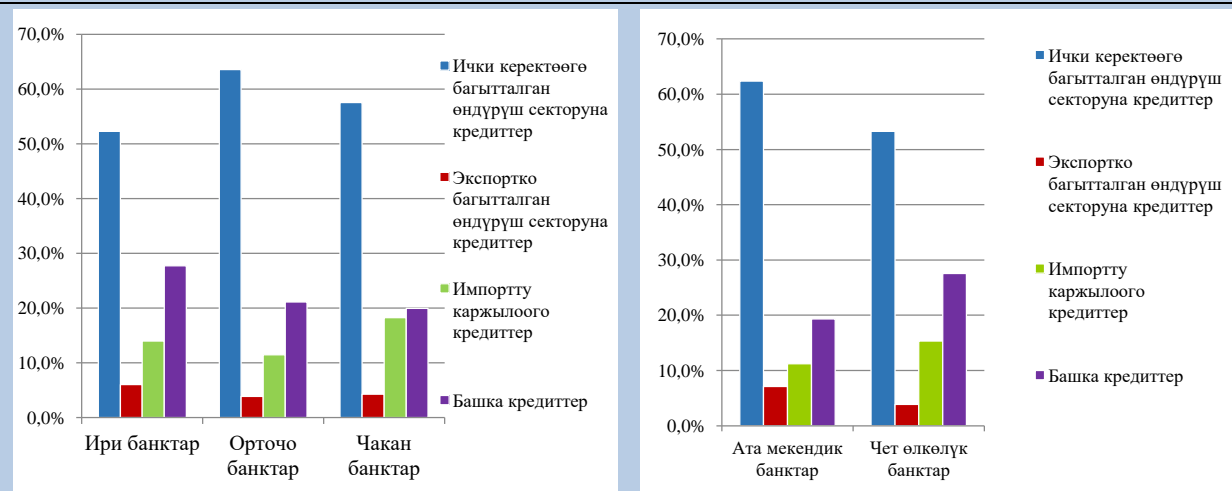

2.2.12-график. 2017-жылдын 31-декабрына карата кредиттердин тармактык түзүмү

Жергиликтүү банктардын кредиттик портфелинин 62,4 пайызы – өндүрүш секторуна (ИДӨ) жана 11,2 пайызы – импортту каржылоого багытталган. Чет өлкө банктары да, негизинен, экономиканын өндүрүш секторуна (53,3 пайыз) кредит берет, ал эми импортту каржылоого багытталган кредиттердин үлүшү каралып жаткан мезгилде кредиттик портфелдин 15,3 пайызын түзгөн (2.2.13-график).

2.2.13-график. 2017-жылдын 31-декабрына карата банктардын топтору жана менчик формалары боюнча кредиттердин тармактык түзүмү

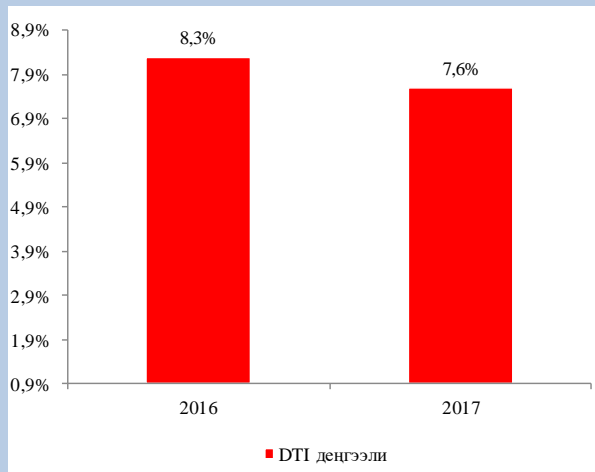
¹⁰ Өндүрүш сектору дегенден улам, банктардын товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланышкан ишин түшүнүүгө болот (курулуш, байланыш жана ТТС кызмат көрсөтүүлөрү, транспорттук кызмат көрсөтүүлөр, кыймылсыз мүлктү ижарага алуу, мейманканалар, тойканалар ж.б.у.с.).

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын ири кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөнүн жыйынтыктары

Карыз алуучулардын төлөө жөндөмдүүлүгү

Банктардын 15 ири кардарларынын DTI көрсөткүчү менен эсептелген карыз оорчулугунун деңгээли 2017-жыл жыйынтыгы боюнча 7,6 пайызды түзгөн.

2.2.14-график. Банктардын 15 ири карыз алуучу боюнча DTI деңгээли

Банктарды топтор боюнча бөлүштүрүүдө, **чакан банктардын** (карыз алуучулардын негизги кирешесинен 12,6 пайыз) ири карыз алуучуларында көбүрөөк карыз оорчулугу байкалган (2.2.1-таблица). Ошол эле учурда орто банктардын ири карыз алуучуларында карыз оорчулугунун төмөн деңгээли байкалган.

2.2.1-таблица. Банк кардарларынын* 2017-жылдагы карыз оорчулугу

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд сом	28919,7	17979,6	6093,0	4847,0
15 ири карыз алуучу кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө, пайыздарда	26,8	31,1	17,7	31,0
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашалардын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, пайыздарда	7,6	8,7	4,5	12,6

Булагы: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Ар бир коммерциялык банктын 15 ири карызгеринен маалыматтар

Чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугунун деңгээли жергиликтүү банктарга караганда жогору болгон. (2.2.2-таблица).

2.2.2-таблица. 2017-жылдын* жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарындагы карыз оорчулугу

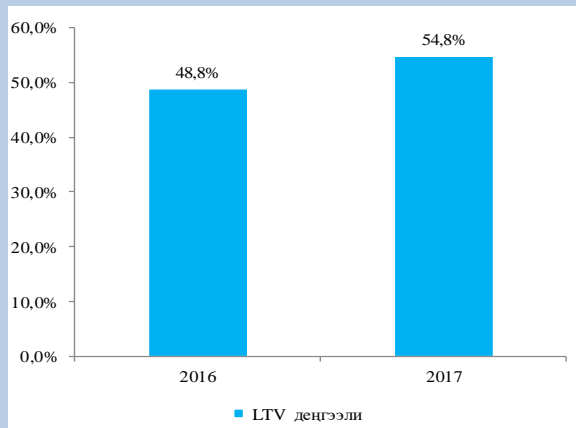
	Ата мекендик банктар	Чет өлкөлүк банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, млрд сом	7 416,6	21 503,1
15 ири карыз алуучу кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө, пайыздарда	18,5	31,8
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашалардын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, пайыздарда	3,7	13,6

Булагы: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Ар бир коммерциялык банктын 15 ири карызгеринен маалыматтар

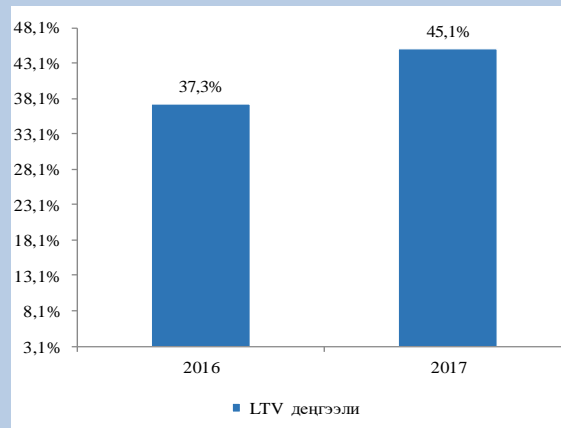
Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

2017-жыл жыйынтыгында банк сектору боюнча LTV айкын деңгээли 54,8 пайызды түзгөн. Күрөөлүк камсыздоонун түптөлгөн деңгээли кредиттик каражаттардын күрөөлүк мүлк менен камсыздалышынын салыштырмалуу жогорку деңгээлин көрсөтүп турат (2.2.15-график).

2.2.15-график. Банк секторунун бардык карыз алуучулары боюнча LTV деңгээли

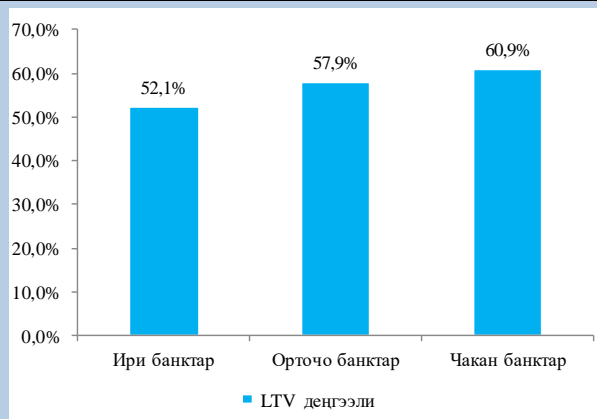

2.2.16-график. Банк секторунун 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

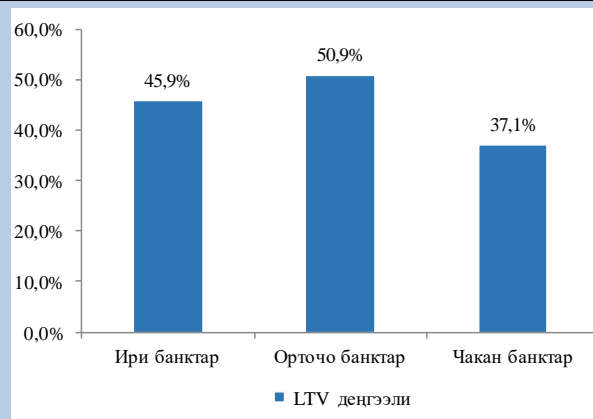

Мында, ири банктардын LTV мааниси чакан жана орто банктарга жана бүтүндөй банк секторуна салыштырмалуу төмөн экендиги катталган (2.2.17-график).

2.2.17-график. 2017-жылдагы банктар топтору боюнча бардык карыз алуучулар боюнча LTV деңгээли

2.2.18-график. 2017-жылдагы банктар топтору боюнча 15 ири карыз алуучу боюнча LTV деңгээли

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

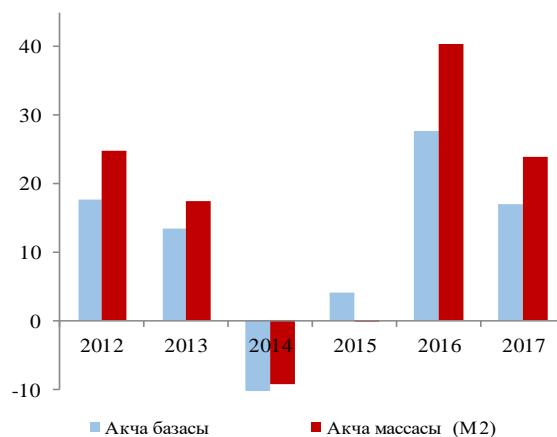
Калктын банк секторуна ишеними банктардын милдеттенмелерин өз убагында аткаруусуна жараша болот, бул алардын жетиштүү деңгээлдеги ликвиддүүлүккө ээ экендигин билдирет. Жөнгө салуу максатында ликвиддүүлүк тобокелдигине күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы менен баа берилет¹¹.

2017-жыл жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүктүн 75,5 пайыздан (2016-жыл жыйынтыгы боюнча) 65,1 пайызга чейин төмөндөгөндүгү байкаган (2.2.19-график).

2.2.19-график. Банк секторунун ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү

2.2.20-график. Акча массасынын (M2) жана акча базасынын өсүш арымы пайыздар

Банк секторунун ликвиддүүлүк коэффициентинин төмөндөшү күндөлүк милдеттенмелердин өсүш арымынын ликвиддүү активдердин өсүш арымынан артышы менен шартталган.

2.2.3-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөттөрү 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, млн сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	1 айга чейин	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер	69 163	11 921	10 865	19 490	92 767	204 205
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	4 585	5 338	7 585	14 904	75 326	107 739
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	87 817	7 793	13 060	18 408	34 271	161 349
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	33 943	4 707	7 360	14 036	13 054	73 099
Ажырым	-18 654	4 127	-2 195	1 082	58 496	42 856
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-29 358	632	226	869	62 272	34 640

¹¹ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченемин – бул Улуттук банк тарабынан белгиленген, банк тарабынан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш болгон ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (бул көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө банктардын кассаларындагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарын камтыган) кыска мөөнөттүү милдеттенмелердин кеминде 45 пайыз деңгээлинде болууга тийиш.

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Ири каржылоо булактарынын концентрациялануусу

Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча айрым банктар бирден бешке чейин ири каржылоо булактарынын¹² агылып чыгуусуна байланыштуу таасирлерге туруштук бере алышкан эмес (ликвиддүүлүк ченеми 45 пайыздык чектен төмөн болот).

Кредиттердин концентрациялануусу

Айрым банктарда бирден бешке чейинки ири карыз алуучулардын¹³ потенциалдуу дефолтко дуушарлануусу регулятивдик капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен төмөндөтүшү мүмкүн.

2.2.21-график. Кредиттик портфелдин тармактык концентрацияланышы

Кредиттик портфелдин тармактык түзүмүндө айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмүн көбөйтүүнүн натыйжасында соодага берилген кредиттердин концентрациялануу деңгээли орточо төмөндөөсү байкалган. 2017-жыл жыйынтыгы боюнча кредиттик портфелдин жалпы көлөмүндө соодага берилген кредиттердин үлүшү бир аз азайып, 29,4 пайызды түзгөн (2.2.21-график).

¹² Ири каржылоо булактары кредиторлордун жана аманатчылардын каражаттарын (алынган кредиттер, эсептешүү эсептери, талап боюнча төлөнүүчү депозиттер жана мөөнөттүү депозиттер) түшүндүрөт.

¹³ Мында, банктын беш ири карыз алуучусунун жалпы карызын түшүнүүгө болот.

2.2.4. Валюта тобокелдиги

2017-жыл жыйынтыгы боюнча банк секторунун тике валюта тобокелдиги орточо деңгээлде орун алган.

2.2.22-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

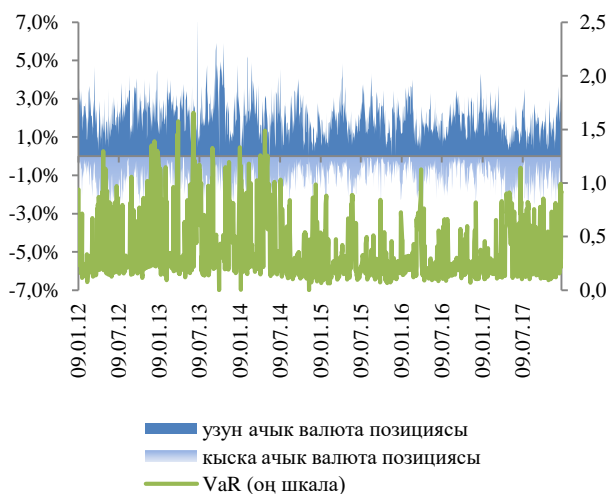

Бүтүндөй алганда, банктар активдеринин жана милдеттенмелеринин ачык валюта позицияларын Улуттук банк белгилеген экономикалык ченемдердин лимиттеринин чегинде кармап турган.

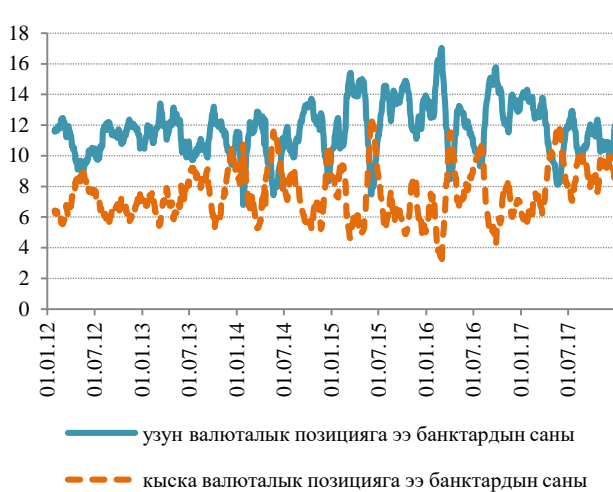
Банк секторунун валюта позициясына кайра баа берүүдө орун алышы ыктымал болгон тобокелдик минималдуу деңгээлде катталган (VaR: таза суммардык капиталдан 0,1-1,1 пайыз, 2.2.23-график).

2.2.23-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VaR)

таза суммардык капиталдан пайыздарда

2.2.24-график. Банктардын валюталык позициясы бирдиктерде

5-кыстырма. Кыйыр валюта тобокелдиги аркылуу кредиттик тобокелдик

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча чет өлкө валютасы менен төлөнгөн кредиттер кредиттик портфелдин жалпы көлөмүнүн 23,2 пайызын түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтоштурулган (2.2.25-график). Кредиттик портфелдин бул көлөмү валюта тобокелдигинин таасири аркылуу потенциалдуу кредиттик тобокелдикке дуушарланган (кыйыр валюта тобокелдиги).

Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке тийгизген таасирин кыйыр тастыктоо 2.2.26-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттер тобу боюнча алганда классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган:

- 1-топ – 14,7 пайыз, карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада топтоштурулат, ал эми кредиттер чет өлкө валютасында төлөнөт;

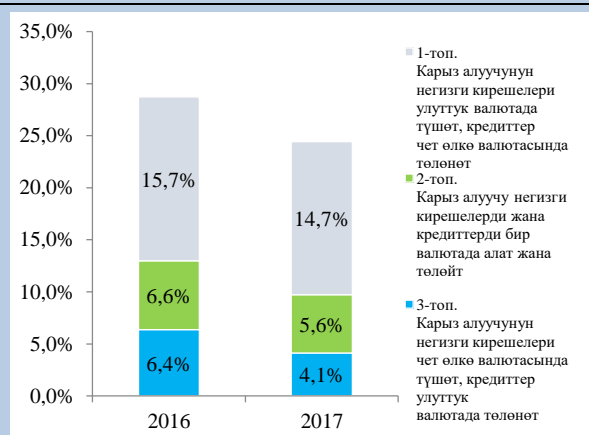
- 2-топ – 5,6 пайыз, карыз алуучу тарабынан бирдиктүү валютада төлөнүүгө тийиш болгон негизги кирешелер жана кредиттер;

- 3-топ – 4,1 пайыз, карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында топтоштурулат, ал эми кредиттер улуттук валютада төлөнөт.

2.2.25-график. Кредиттер тобу боюнча кредит портфели*

2.2.26-график. Классификацияланган кредиттердин кредиттер тобу боюнча үлүшү**

Булагы: маалыматтар ПРБOnун 37-бөлүгүнүн негизинде эсептелген, кредиттик портфелдин көлөмү, овердрафт боюнча кредиттерди эске албаганда.

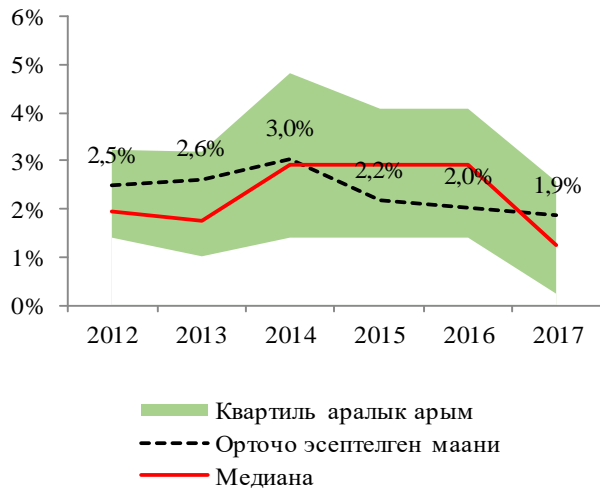
* бул графикте кредиттердин топтор боюнча бөлүштүрүлүшү көрсөтүлгөн. Мисалы, 1 топ боюнча кредиттердин көлөмү отчеттук күнгө карата 24,9 млрд сомду же кредиттик портфелдин жалпы көлөмүнүн 23,2 пайызын түзгөн (107,2 млрд сом).

** бул графикте кредиттердин ар бир тобу боюнча кредиттик портфелде классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган. Мисалы, отчеттук күнгө карата 1 топ боюнча классификацияланган кредиттердин көлөмү 3,7 млрд сомду же 1 топ боюнча кредиттик портфелдин жалпы көлөмүнүн 14,7 пайызын түзгөн (24,9 млрд сом).

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

2017-жыл жыйынтыгы боюнча пайыздык тобокелдиктин орточо деңгээли байкалган.

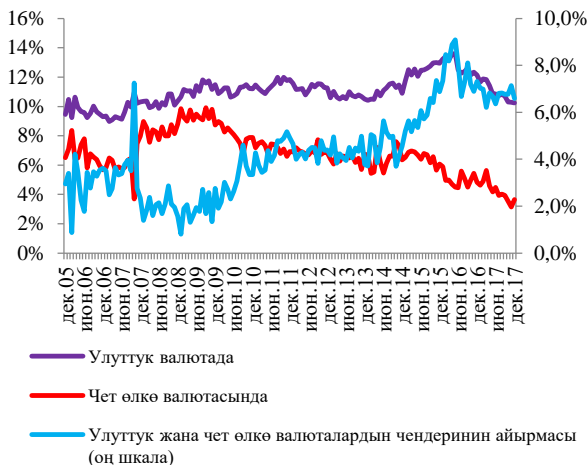
2.2.27-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)
ТСКдан пайыздарда

Пайыздык тобокелдиктин (VaR) таза суммардык капиталдын 2,0 пайызынан 1,9 пайызга чейин бир аз төмөндөөсү пайыздык чендердин өзгөрүшү таасирин тийгизген финансы активдери менен милдеттенмелеринин ортосундагы төлөө мөөнөтү боюнча ажырымдардын азаюусу менен шартталган.

2012-2017-жылдар аралыгында пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү жол берилген чекте болгон (таза суммардык капиталдан 2-4 пайыз).

2.2.28-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы

2.2.29-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

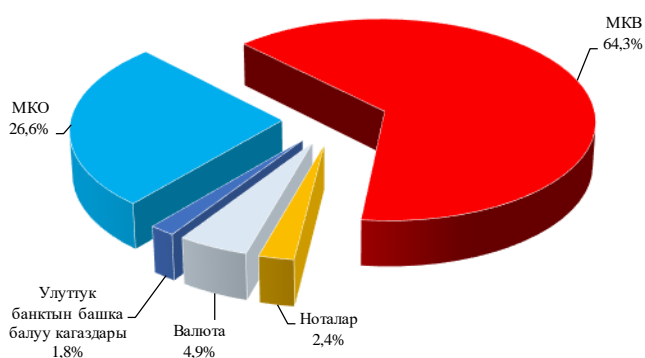

2.2.6. “Дуушарлануу” тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал ликвиддүүлүккө тиешелүү көйгөйлөр келип чыккан шартта, бири-бирине терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

2017-жыл жыйынтыгы боюнча банктар аралык рынокто банк-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөр көлөмү 2016-жылга салыштырганда 73,6 пайызга көбөйүү менен 11,2 млрд сомду¹⁴ түзгөн.

2.2.30-график. 2017-жыл ичинде банк-резиденттер ортосунда келишилген банктар аралык кредиттик бүтүмдөрдүн көлөмүн күрөөлүк камсыздоого жараша бөлүштүрүү

Кыргызстандын банк секторунда банктар аралык рыноктогу кредиттердин орду, негизинен, жогору ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаз же чет өлкө валютасы түрүндө күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.30-график).

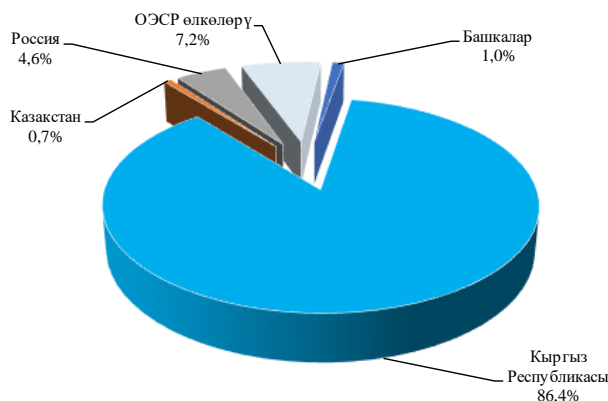
Жалпысынан, өлкөнүн банктар аралык рыногунда “дуушарлануу” тобокелдигинин орун алуу ыктымалдуулугу минималдуу, бул жогору ликвиддүү күрөөлүк камсыздоо жана бүтүмдөрдүн азыраак көлөмү менен шартталган.

¹⁴ Мында 2017-жыл ичинде банктар-резиденттер ортосунда келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмүн түшүнүүгө болот.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик¹⁵

Резидент эместерде жайгаштырылган активдердин көлөмү, жалпысынан 27,9 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 13,6 пайызын түзгөн. Жайгаштыруулардын көбүрөөк концентрацияланышы – Кыргыз Республикасынын банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 7,2 пайызы (14,8 млрд сом), Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн аймагында байкалган.

2.2.31-график. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча активдердин географиялык түзүмү пайыздар

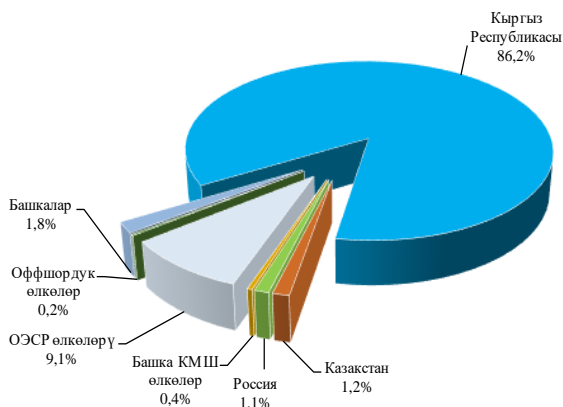

Чет өлкөдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү корреспонденттик жана депозиттик эсептерде 24,9 млрд сом өлчөмүндө же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнөн 89,2 пайызга топтолгон.

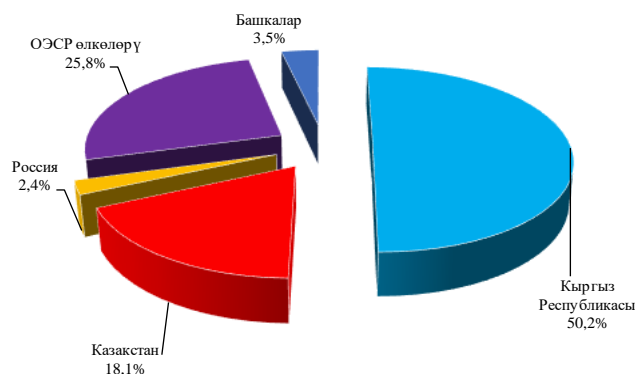
2017-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасындагы банктардын резидент эместер алдындагы милдеттемелери 22,3 млрд сомду же банк секторунун милдеттемелеринин жалпы көлөмүнүн 13,8 пайызын түзгөн. Бул ресурстардын негизги үлүшү 20,9 млрд сом же резидент эместер алдындагы милдеттемелердин жалпы көлөмүнүн 94,0 пайызы өлчөмүндө кредиттер жана депозиттер түрүндө банк-резидент

эместерден тартылган.

2.2.32-график. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча милдеттемелердин географиялык түзүмү пайыздар

2.2.33-график. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча уставдык капиталдардын географиялык түзүмү пайыздар

2017-жыл жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 10,9 млрд сом же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 49,8 пайызын түзгөн.

¹⁵ Маалыматтар Мезгил-мезгил менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттун 1-бөлүгүнүн негизинде берилген.

2.3. Банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

2.3.1. Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү¹⁶

Кредиттик тобокелдикке “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү аркылуу кредиттик портфелдеги “классификацияланбаган” кредиттердин¹⁷ максималдуу жол берилген үлүшү эсептелген, ал “классификацияланган” кредиттер категориясына өткөрүүдө КДКны 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

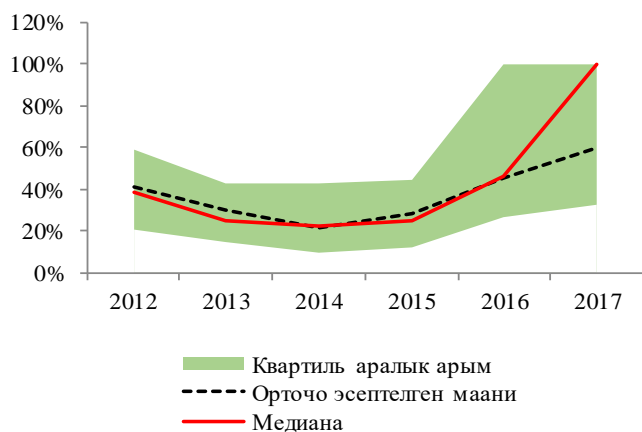
Бул ыкма банктардын буфердик капиталынын (таза суммардык капиталдын) запасын аныктоого мүмкүндүк берет, ал “классификацияланбаган” кредиттерди “классификацияланган” кредиттер¹⁸ категориясына өткөрүүгө байланыштуу, РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрдүн ордун жаба алат.

Андан тышкары, бул ыкма классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө мүмкүндүк берет, мында капиталдын (К2.1) шайкештиги 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

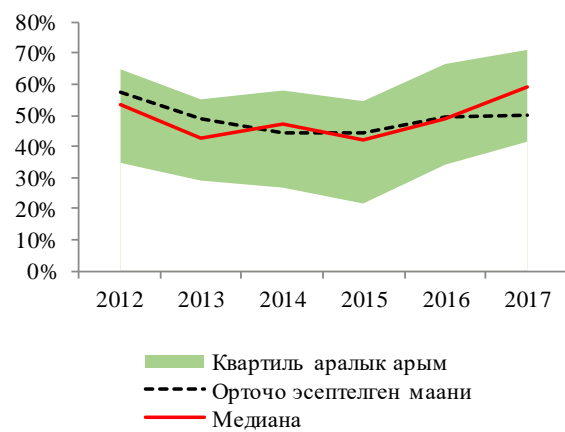
2017-жылдын акырына карата банк секторуна “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү натыйжасында, “классификацияланган” кредиттер категориясына өткөрүлгөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү банк сектору боюнча орточо алганда 58,5 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип, банк сектору кредиттик портфелдин сапатынын олуттуу начарлашына туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 49,8 пайызына чейин кошумча РППУ түзүү талап кылынат.

2.3.1-график. “Иштеп жаткан”²¹ кредиттердин классификацияланган” кредиттерге²² өтүүчү максималдуу жол берилген үлүшү пайыздар

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КДК 12 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн пайыздар

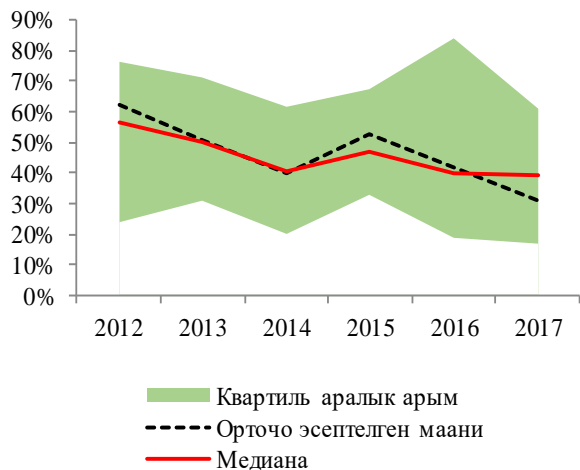
¹⁶ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

¹⁷ Тобокелдүү болуп саналбаган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

¹⁸ Мында “иштеп жаткан” кредиттерди “классификацияланган” кредиттер категориясына өткөрүү үч (“субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуу”) категория боюнча бирдей жүрөт.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

2.3.3-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында К3 45 пайызга чейин төмөндөйт пайыздар

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн ликвиддүү активдердин запасы эсептелген, ал Улуттук банктын учурдагы ликвиддүүлүк боюнча белгиленген экономикалык ченемин сактоо менен, калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин массалык агылып чыгуусунун ордун жаба алат:

Таасир – жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 45 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтө алат.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү жүргүзүү натыйжалары (2.3.3-график) 2017-жылдын акырына карата абал боюнча банк

секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы көлөмүнүн орточо алганда 31,2 пайыз өлчөмүндө агылып чыгуусунун ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөтүп турат (2.3.1-таблица).

2.3.3. Рынок тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөө жүргүзүү

Жалпысынан, рынок тобокелдигине “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банк сектору 2017-жылдын 31-декабрына карата тике пайыздык жана валюта тобокелдигине бир аз гана дуушарланышы мүмкүн экендигин көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-таасир – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке бир аз гана ийкемдүү экендигин көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 16,9 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

Жалпысынан алганда, “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ.

Валюталык тобокелдик (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторунун валюталык тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ долларынын курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы эсептелген, ал капитал шайкештигине жана таза пайдага таасирин тийгизет.

1-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында капиталдын шайкештик (K2.1) деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерди жана милдеттенмелерди кайра баа берүү тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен тике валюталык тобокелдикке төмөн деңгээлде дуушарланышы мүмкүн экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары коммерциялык банктар тике валюталык курстун таасирине туруштук бере ала тургандыгын тастыктаган (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары

		Банк сектору
Кредиттик тобокелдик		
1-сценарий	"Классификацияланган" категориясына өткөн классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	58,5
Пайыздык тобокелдик		
1-сценарий	Кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөшү, мындай шартта КДК <i>пайыздык пунктарда</i> , 12% чейин азаят	16,9
2-сценарий	Кредиттер боюнча орточо пайыздык чендердин төмөндөшү, мындай шартта таза пайда <i>пайыздык пунктарда</i> нөл деңгээлине чейин төмөндөйт	2,2
Валюталык тобокелдик		
1-сценарий	USD/KGS курсунун өсүш арымы (±), мындай шартта КДК <i>пайыздарда</i> 12% чейин төмөндөйт	Коммерциялык банктар тике валюталык тобокелдикке дуушар болушат (валюта курсунун 100 % көбүрөөккө өзгөрүшү)
2-сценарий	USD/KGS курсунун өсүш арымы (±), мындай шартта таза пайда <i>пайыздарда</i> нөл деңгээлине чейин төмөндөйт	
Ликвидүүлүк тобокелдиги		
1-сценарий	Кардарлардын депозиттеринин үлүшүнүн депозиттердин жалпы көлөмүнөн агылып чыгышы, мында утурумдук ликвидүүлүк коэффициенти <i>пайыздарда</i> 45% чейин төмөндөйт	31,2

III. БАНК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ УЮМДАРЫ

Бүтүндөй алганда, банк эмес финансы-кредит уюмдары (БФКУ) системасынын абалына орточо туруктуу катары баа берилген. Активдердин, кредит портфелинин жана ресурстук базанын негизги көрсөткүчтөрүнүн көбөйүшү белгиленген. Стресс-тесттердин натыйжалары БФКУ системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

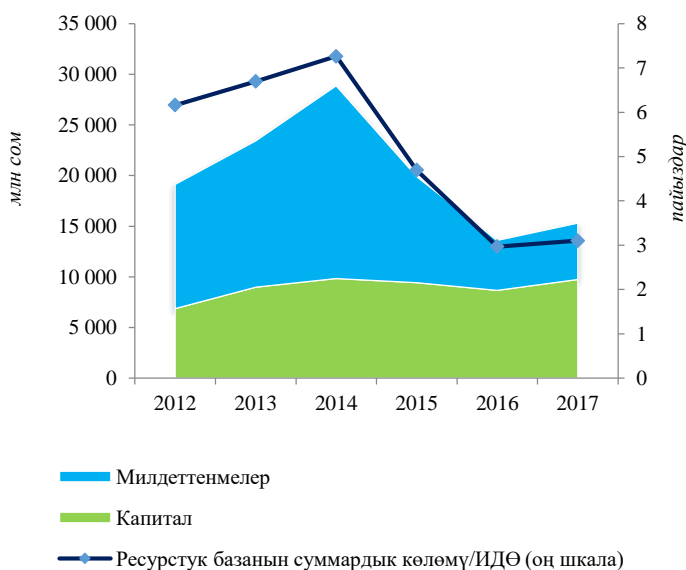
Микрофинансылык уюмдардын жана кредиттик союздардын кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендери 2016-жылга салыштырмалуу төмөндөгөн.

3.1. Негизги тенденциялар

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана жөнгө салынууга тийиш болгон банк эмес финансы-кредит уюмдарынын системасы: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “КСФК” ААКсын; 110 кредиттик союзу; 150 микрофинансылык уюмду (анын ичинде 7 микрофинансылык компания, 96 микрокредиттик компания жана 47 микрокредиттик агенттиктер) жана 396 алмашуу бюросун жана бир кредиттик бюрону камтыган.

Ресурстар

3.1.1-график. БФКУлардын милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

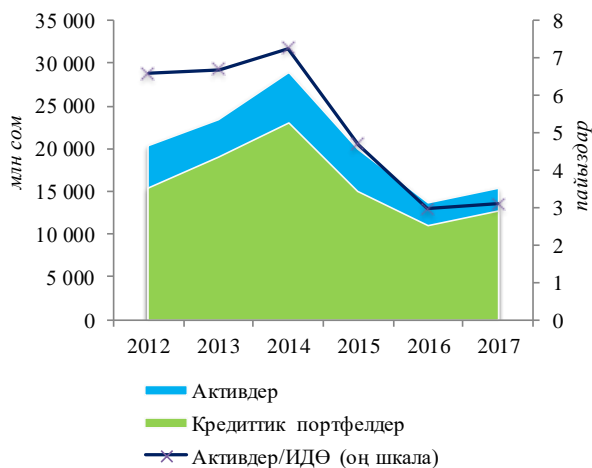

2017-жыл жыйынтыгы боюнча банк эмес финансы-кредит уюмдарынын милдеттенмелери 2016-жылга салыштырганда 13,2 пайызга көбөйүп, 5561,5 млн сом өлчөмүндө калыптанган. 2017-жыл үчүн банк эмес финансы-кредит уюмдарынын капиталы 12,2 пайызга көбөйүү менен 9741,7 млн сомду түзгөн (3.1.1-график).

Булагы: Улуттук банк

Активдер

3.1.2-график. БФКУлардын активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

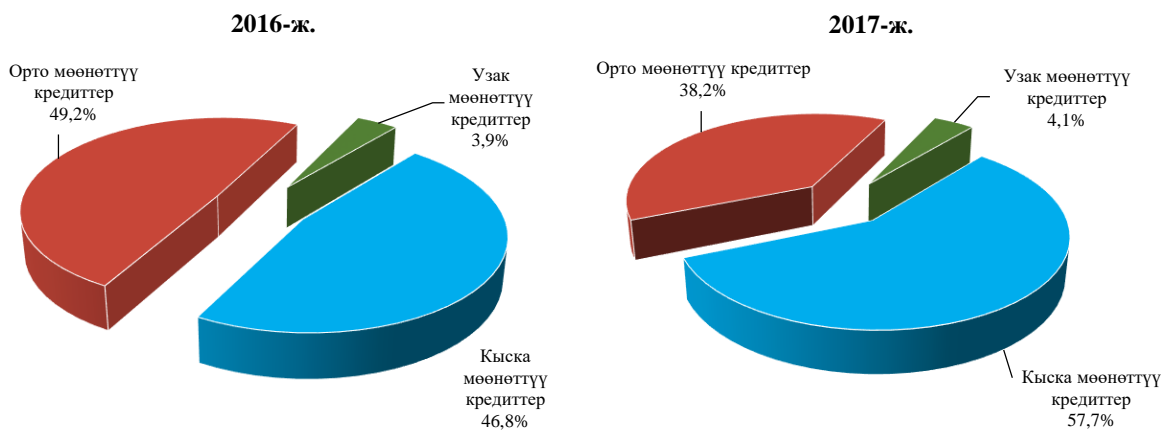
Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттун маалыматтары боюнча 2017-жыл үчүн банк эмес финансы-кредит уюмдарынын чогуу алгандагы активдери 12,6 пайызга көбөйүп, 15 303,3 млн сомду¹⁹ түзгөн. Мындай жогорулоо банк эмес финансы-кредит уюмдарынын кредит портфелинин көбөйүүсүнөн улам келип чыккан (3.1.2-график).

Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын негизги багыты болуп кредиттөө саналат. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУлардын кредит портфелинин көлөмү 16,6 пайызга көбөйүү менен 12 732,1 млн сом өлчөмүндө түптөлгөн (3.1.1-таблица).

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 2016-жылга салыштырганда 15,6 пайызга көбөйүп, 272 021 адамды түзгөн.

2017-жыл үчүн БФКУлар тарабынан сунушталган кредиттердин ордун жабуу мөөнөтү боюнча өзгөрүүлөр жүргөн. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча кыска жана узак мөөнөттүү кредиттик ресурстардын үлүшүнүн көбөйүшү, ошондой эле орто мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн азайышы байкалган (3.1.3-график).

3.1.3-график. БФКУлардын кредит портфелинин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү

Булагы: Улуттук банк

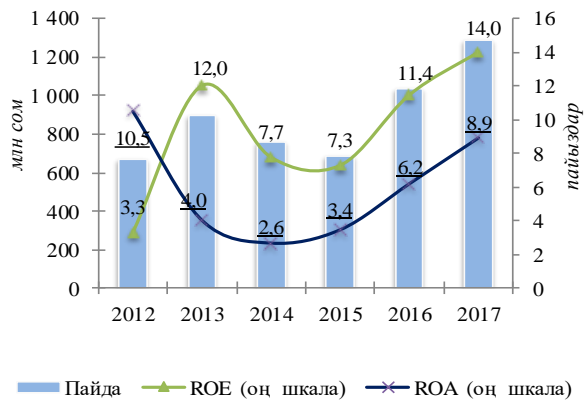
Эскертүү: Бир мезгил ичиндеги маалыматтар

Бишкек шаары, ошондой эле Чүй, Ош жана Жалал-Абад областтары БФКУлардын кредит портфелинин олуттуу бөлүгүн ээлеген негизги региондордон болуп саналат (чогуу алгандагы кредит портфелинин 71,7 пайызы), бул республиканын ушул региондорунда иш жигердүүлүгүнүн кыйла жогору болушуна байланыштуу болгон.

¹⁹ “КСФК” ААКсын эске албаганда

Кирешелүүлүк²⁰

3.1.4-график. БФКУлардын кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы*

2017-жыл жыйынтыгы боюнча БФКУлардын таза пайдасы өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 24,5 пайызга жогорулоо менен 1289,1 млн сомду түзгөн. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча ROA кирешелүүлүгүнүн көрсөткүчү 2,7 п.п. жогорулап, 8,9 пайызды түзгөн, ал эми ROE көрсөткүчү 2,5 п.п. жогорулоо менен 14,0 пайызды түзгөн (3.1.4-график).

Булагы: Улуттук банк

*КСФКны эске албаганда

²⁰ ROA жана ROE индикаторлору жылдык эсептөөдө берилген.

3.2. Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишинде орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктер

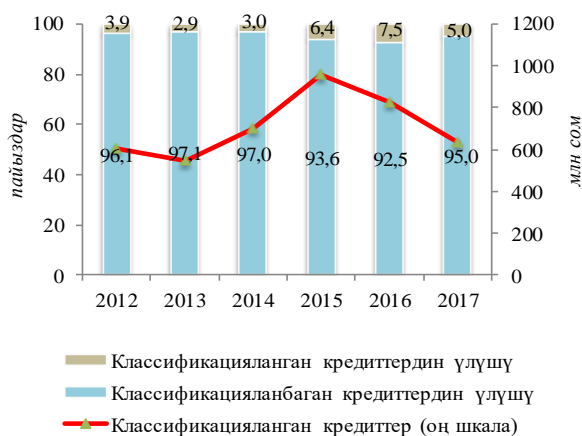
Банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКУ секторунун тышкы карызынын абалы саналат.

БФКУлардын кредит портфелинин сапаты

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУлардын кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү 5,0 пайызды түзгөн, мында 2016-жылга салыштырганда алардын номиналдык көлөмүнүн 186,0 млн сомго же 22,6 пайызга бир аз төмөндөшү байкалган (3.2.1-график).

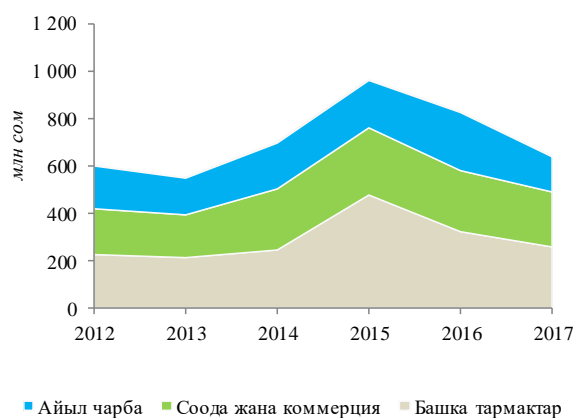
Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКУлардын классификацияланган кредиттер түзүмүндө башка тармактарда тейленбеген кредиттердин үлүшүнүн (2016-жылга салыштырганда 6,4 п.п.) төмөндөшү катталган. БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин жалпы көлөмүндө алардын үлүшү 23,0 пайызды түзгөн (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКУлардын кредит портфелинин сапаты

Булагы: Улуттук банк

3.2.2-график. Экономика тармактары боюнча БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

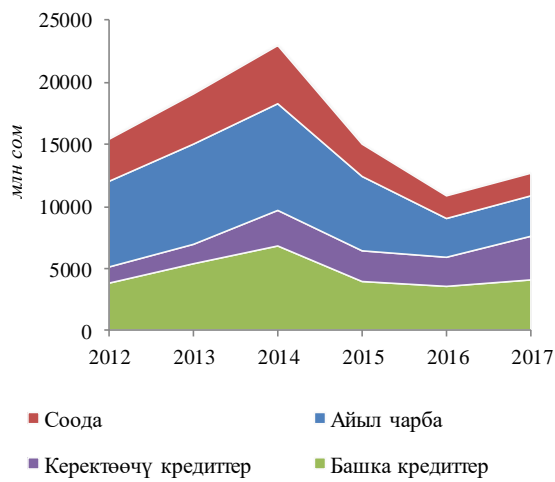
Тармактык концентрациялануу

БФКУлардын кредит портфели керектөө кредиттеринде (БФКУлардын кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 27,6 пайызы), ошондой эле айыл чарбада жана соодада (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 25,8 жана 14,9 пайызы) топтоштурулган (3.2.3-график). Айыл чарбасын кредиттөө жаратылыш-климаттык шарттарга көз карандылыгынан улам, жогорку тобокелдиктер менен коштолгон.

Институционалдык концентрациялануу

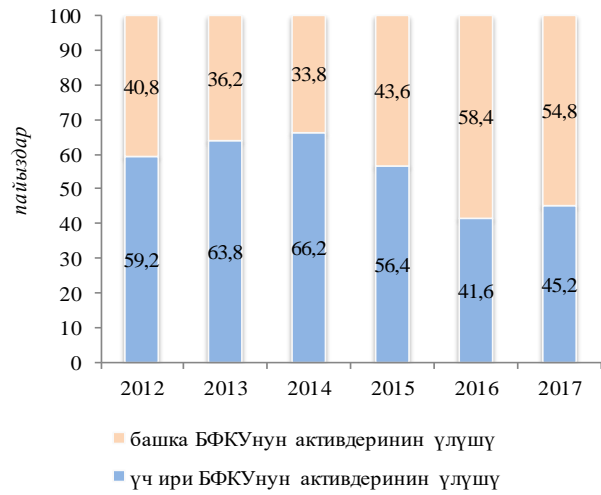
2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча үч ири БФКУлардын активдеринин үлүшү өткөн жылга салыштырганда 3,7 п.п. көбөйүп, БФКУ системасынын активдеринин жалпы көлөмүнөн 45,2 пайызды түзгөн (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКУлардын кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКУлардын активдеринин институционалдык түзүмү

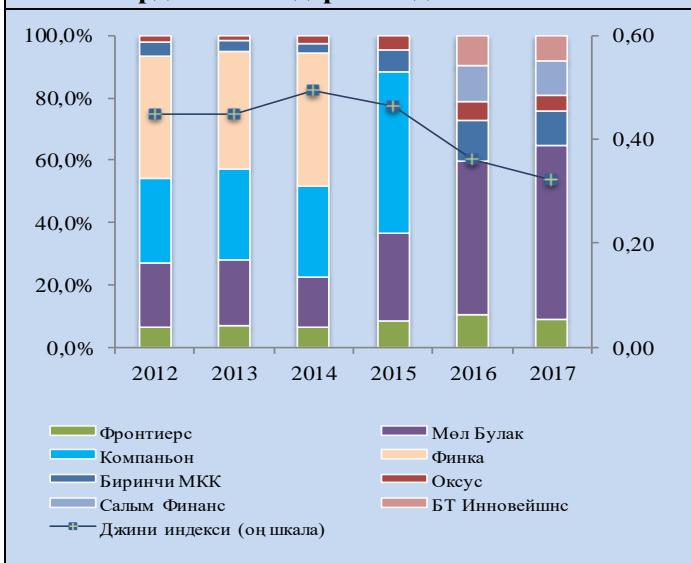
Булагы: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКУ системасынын ишине баа берүү ²¹

Херфиндаль-Хиришмандын индекси

БФКУ системасында концентрациялануу тобокелдигин талдап-иликтөө максатында, Херфиндаль-Хиришман индекси²² эсептелинип чыккан. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУ системасы үчүн индекстин мааниси 1191,7 пункту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык²³ алынган маани БФКУлардын активдеринин орточо концентрацияланууда болушун же микрофинансылык рыноктун орточо концентрациялануусун көрсөтүп турат.

3.2.5-график. Джини индексинин жана ири БФКУлардын активдеринин динамикасы

Джини индекси

БФКУларда активдердин бирдей ченемде бөлүштүрүлүшүнө баа берүү максатында Джини индекси эсептелинген. 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча индекстин мааниси 0,419 түзгөн, бул ири микрофинансылык институттардын арасында активдердин орточо бөлүштүрүлгөндүгүн тастыктап турат. Отчеттук мезгил ичинде концентрациялануу деңгээлинин жогорулоосу белгиленген (3.2.5-график).

Булагы: Улуттук банк

²¹ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКУнун маалыматтарынын негизинде эсептелген.

²² $H = \sum_{i=1}^n (\text{доля}_i)^2$.

²³ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоо үчүн төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелер колдонулган:

- индекс 0,1ден (же 1.000) төмөн мааниге ээ—рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1ден 0,18ге (же 1.000ден 1.800ге) чейинки мааниге ээ— рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18ден (же 1.800) жогору мааниге ээ— рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышы.

БФКУлардын тышкы карызынын абалы

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча БФКУлардын тышкы карызынын көлөмү 32,3 млн АКШ долларын түзгөн. Тышкы карыздын эң олуттуу бөлүгү чет өлкөлүк коммерциялык финансы-кредит мекемелеринин кредиттерине (БФКУлардын тышкы карызынын жалпы көлөмүнөн 98,2 пайыз), ал эми калган бөлүгү эл аралык финансы институттарынын кредиттерине туура келген (БФКУлардын тышкы карызынын жалпы көлөмүнөн 1,8 пайыз).

2017-жыл жыйынтыгы боюнча ири БФКУлардын тышкы карызы 2016-жылга салыштырмалуу 58,4 пайызга көбөйүү менен 28,1 млн АКШ долларын түзгөн.

3.3. БФКУ системасына стресс-тестирлөө жүргүзүү

БФКУнун кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

Кредит портфелинин сапатынын начарлоосу бүтүндөй БФКУ системасына таасири эсептеле турган талдап-иликтөө жүргүзүлгөн.

Стресс-тестирлөө жүргүзүүдө төмөнкү үч сценарий кароого алынган:

1-сценарий: кредиттердин 50 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

2-сценарий: кредиттердин 75 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү;

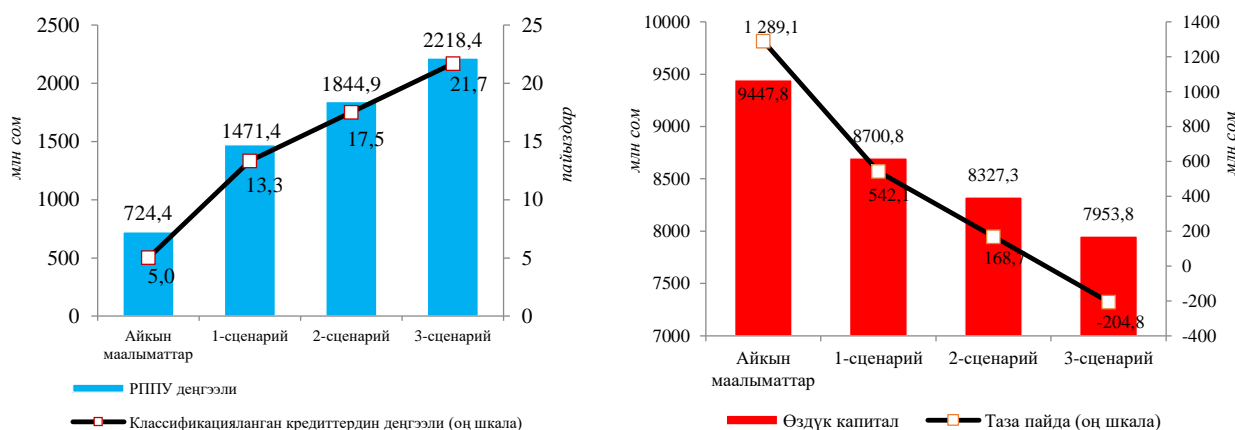
3-сценарий: кредиттердин 100 пайызынын бир категориядан экинчисине өтүшү.

Мында, кредиттердин бир категориядан экинчисине өтүшү “стандарттык”, “байкоо алдындагы”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар” сыяктуу категориялар боюнча бир калыпта жүрөт.

Стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКУнун кредит портфелиндеги РППУнун көлөмү²⁴ тандалып алынган сценарийге жараша 103,1 пайыздан 206,2 пайызга чейин жогорулап турган (3.3.1-график).

3.3.1-график. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн 2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча натыйжалары

млн сом/пайыздар

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Мында белгилей кетүүчү нерсе, кредит портфелинин сапатынын начарлоосу БФКУнун өздүк капиталынын жана таза пайдасынын бара-бара төмөндөшүнө алып келет. Биринчи сценарий ишке ашырылган учурда, БФКУ секторунда таза пайда 1289,1 сомдон 542,1 млн сомго чейин төмөндөйт (57,9 пайызга төмөндөө). Экинчи жана үчүнчү сценарийлердин ишке ашырылышынын натыйжасынан болуп БФКУ секторунда таза пайданын 168,7 млн сомго чейин жана 204,8 млн сом өлчөмүндө чыгымдардын төмөндөшү болушу мүмкүн (3.3.1-график).

²⁴ Микрофинансылык уюмдар активдин суммасынын пайыздык катышында көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкү өлчөмдөрүн жүргүзүү менен классификациялоонун тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайы РППУну түзүшөт:

- стандарттык – 0%дан 5%га чейин
- байкоого алынган активдер – 10%
- субстандарттык – 25%
- шектүү – 50%
- жоготуулар – 100%

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн натыйжалары пайыздар

	БФКУнун кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	13,3
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	17,5
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	21,7

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

БФКУлардын кредит портфелинде проблемалуу кредиттер үлүшүнүн 8,3 п.п., 13,3 пайыздык деңгээлге чейин көбөйүшү, биринчи сценарийди ишке ашыруунун натыйжасынан болушу мүмкүн. Экинчи сценарий ишке ашырылган учурда проблемалуу кредиттер 12,5 п.п., 17,5 пайыздык деңгээлге чейин, ал эми үчүнчү сценарийди жүзөгө ашырууда – 16,7 пайыздык пунктка көбөйүп, 21,7 пайыздык деңгээлге чейин жетет.

БФКУлардын кредиттик тобокелдиктин эконометрикалык моделдин негизинде стресс-тестирлөө

Мындай стресс-тестирлөө эконометрикалык моделдин негизинде ишке ашырылган, ал БФКУлардын классификацияланган кредиттеринин макроэкономикалык факторлордон көз карандылыгын мүнөздөйт.

3.3.2-график. БФКУлардын проблемалуу кредиттеринин өзгөрүү динамикасы пайыздар

Булагы: Улуттук банк

Макроэкономикалык таасирдин БФКУлардын классификацияланган кредиттер үлүшүнүн динамикасына карата таасирине баа берүү максатында, төмөнкү сценарий каралган:

- ИДӨнүн өсүш арымынын 10 пайызга кыскарышы.

Бул сценарийди ишке ашырууда кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттердин үлүшү 0,7 пайыздык пунктка, 5,7 пайыздык деңгээлге чейин өсүшү мүмкүн.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчеттук мезгил ичинде кабыл алынган маанилүү төлөм системаларында финансылык жана операциялык тобокелдиктерди минималдаштырууга багытталган чаралар топтому төлөм инфраструктурасынын ишин контролдоо аркылуу системанын иш үзгүлтүксүздүгүнүн камсыз кылынышы, орун алышы ыктымал болгон тобокелдиктердин финансылык сектордун туруктуулугуна таасирин минималдаштырууга өбөлгө түзгөн.

Өлкөнүн финансы секторунун туруктуу ишин аныктаган негизги факторлордун бири катары натыйжалуу жана үзгүлтүксүз төлөм системасы саналат.

2017-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иштеп турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ).
2. Чекене төлөмдөр системасы: Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС), төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы, акча которуулар системасы.
3. Финансылык билдирүүлөр менен алмашуу үчүн инфраструктура (SWIFT жамааттык пайдалануу түйүнү, Банктар аралык коммуникациялык түйүн).

Отчеттук мезгил ичинде белгиленген критерийлерге ылайык Кыргыз Республикасында системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларынын тизмеги аныкталган, ошондой эле “Элкарт” төлөм картты аркылуу эсептешүүлөрдүн улуттук системасынын ишинин эл аралык стандарттарга ылайык келүүсүнө баа берилген.

2017-жыл ичинде Кыргыз Республикасында системалуу мааниге ээ төлөм системаларынан болуп Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ) жана пакеттик клиринг системасы (ПКС) таанылган.

ГСРРВ отчеттук мезгил ичинде штаттык режимде иш алып барган.

ГСРРВда финансылык тобокелдиктер деңгээли катышуучулардын эсептериндеги ликвиддүү каражаттардын системадагы жүгүртүүгө карата жогорку деңгээлде сакталып турушу эсебинен төмөн деңгээлде катталган (ликвиддүүлүк коэффициенти – 0,8, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 1,3 түзгөн). Катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмү 15,7 пайызга төмөндөө менен (2016-жылдын ушундай эле көрсөткүчүнө салыштырганда) 15,0 млрд сомду түзгөн (4.1-график).

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүк көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы
млрд сом

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

2017-жыл ичинде ГСРРВ системасынын жеткиликтүүлүк деңгээли жогору бойдон калып, 100,0 пайызды түзгөн, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли операциялык күндүн узартылышын эске алганда, 2,9 пайызды түзгөн (4.2-график).

Отчеттук мезгил ичинде пакеттик клиринг системасынын ишинде финансылык тобокелдиктердин деңгээли да төмөн болгон. Катмышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден 4 эсе жогору болгон. Отчеттук мезгил ичинде системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү жогору бойдон калган жана 99,8 пайызды түзгөн (2016-жылдын тиешелүү мезгилинде 99,7 пайыз), мында операциялык тобокелдик деңгээли 6,2 пайызды түзгөн (4.3-график).

Банктык төлөм карттар менен эсептешүүлөр системасы.

2018-жылдын 1-январына карата абал боюнча Кыргыз Республикасынын аймагында “Элкарт” улуттук системасы жана беш эл аралык карт системасы иш алып барган.

Коммерциялык банктар тарабынан төлөм карттарды пайдалануу менен ар кандай банктык кошумча кызмат көрсөтүүлөр сунушталууда. Бирок, бир катар себептерден (калктын финансылык сабаттуулук деңгээлинин анчалык жогору эместиги, банктардын маркетинг ишинин чабалдыгы, банктардын өз кардарларына карттарды пайдалануу менен сунушталуучу кызматтар жана банктык продукттар тууралуу демилгенин жана маалымат берүүлөрдүн жеткиликсиз болушу, региондордун аралыкта орнотулган жабдуулар менен начар камсыз болушу, инфраструктуранын өзүн-өзү актай албастыгы) улам, республикада банктык төлөм карттарынын жайылтылышы деңгээли төмөн бойдон калууда.

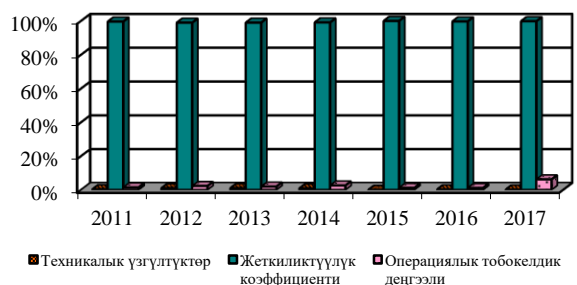
4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы пайыздар

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Техникалык үзгүлтүктөр	0,2%	0,1%	0,2%	0,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Жеткиликтүүлүк коэффициенти	99,8%	99,9%	99,8%	99,6%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Операциялык тобокелдик деңгээли	2,3%	3,6%	3,6%	3,1%	5,9%	4,1%	5,2%	2,9%

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы пайыздар

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Техникалык үзгүлтүктөр	0,8%	0,4%	1,0%	1,0%	0,9%	0,0%	0,3%	0,2%
Жеткиликтүүлүк коэффициенти	99,2%	99,6%	99,0%	99,0%	99,1%	100,0%	99,7%	99,8%
Операциялык тобокелдик деңгээли	2,0%	1,5%	2,3%	2,0%	2,6%	1,2%	1,2%	6,2%

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Ошол эле мезгилде, эмитирленген төлөм карттарынын санынын көбөйүүсүнүн алгылыктуу тенденциясы байкалган. Алсак, кароого алынып жаткан мезгилге карата абал боюнча жүгүртүүдөгү төлөм карттарынын жалпы саны 22,8 пайызга көбөйүп, 1 984,2 миң даананы түзгөн.

2017-жылы “Элкарт” системасы улуттук системанын бардык критерийлерине дал келген улуттук система катары таанылган. Отчеттук мезгил ичинде аталган система менен 24 коммерциялык банк иш алып барган.

Мониторингдин жана талдап-иликтөөнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 99,1 пайызды түзгөн, ал эми системада операциялык тобокелдиктер деңгээли 0,9 пайызды түзгөн (4.4-график).

4.4-график. Улуттук “Элкарт” системасында жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы пайыздар

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

2017-жыл ичинде коммерциялык банктарда эсеп ачуусуз эле, эл аралык акча которууларды алуу жана жөнөтүү иши **14 эл аралык акча которуу системасы** аркылуу жүзөгө ашырылган (4.1-таблица).

4.1-таблица. Агымдардын эл аралык акча которуулар системаларынын ортосунда бөлүштүрүлүшү пайыздар

Системанын аталышы	Кириш		Чыгыш	
	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %	Жалпы сандан үлүшү, %	Жалпы көлөмдөн үлүшү, %
Золотая Корона	73,8	68,0	86,6	80,8
Юнистрим	15,1	20,4	4,5	10,6
Вестерн Юнион	4,7	4,8	4,7	3,9
CONTACT	2,8	3,3	1,8	1,2
Money Gram	1,2	1,7	1,1	1,2
Жана башкалар	2,4	1,8	1,3	2,4
Бардыгы болуп	100,0	100,0	100,0	100,0

Локалдык акча которуулар боюнча учурда акча которуулардын беш локалдык системасынын ортосунда салыштырмалуу бирдей бөлүштүрүлүшү сакталууда, Кыргыз Республикасынын банктары булардын оператору болуп саналат.

Отчеттук мезгил ичинде **чек ара аркылуу өтүүчү төлөмдөрдү/каторууларды** жөнөтүү жана алуу үчүн алты канал иштеп турган. Бирок финансылык билдирүүлөрдүн негизги агымы SWIFT телекоммуникациялык түйүнүнө туура келген (кириш жана чыгыш төлөмдөрдүн орточо мааниси жалпы сандан 93,3 пайызды жана төлөмдөрдүн жалпы көлөмүнөн 97,3 пайызды түзгөн).

Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын ишине жүргүзүлгөн мониторинг 2017-жыл ичинде бардык маанилүү төлөм системалары жана төлөм инфраструктурасы штаттык режимде иштегендигин жана Кыргыз Республикасынын финансы системасынын тобокелдикке дуушарланбагандыгын көрсөткөн.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгил ичинде финансы-кредит уюмдарынын, анын ичинде ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашырган уюмдардын ишин жөнгө салган ченемдик укуктук базаны өркүндөтүү иши Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө” жана Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө” мыйзамын колдонууга киргизүү тууралуу” жаңы мыйзамдарына ылайык келтирүү менен байланыштуу болгон.

1. Банктардын жана БФКУлардын ишин лицензиялоо

Банк мыйзамдарынын нормаларын эске алуу менен коммерциялык банктардын уставдык жана өздүк (жөнгө салынуучу) капиталынын минималдуу өлчөмү боюнча талаптарды белгилөө максатында Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2017-жылдын 8-июнунда №2017-П-12/23-3-(НПА) “Коммерциялык банктардын уставдык жана өздүк (жөнгө салынуучу) капиталынын минималдуу өлчөмү жөнүндө” токтом бекитилген. Токтомго ылайык иштеп жаткан коммерциялык банктар (банктар-резидент эместердин филиалдарын кошо алганда) үчүн уставдык жана өздүк (жөнгө салынуучу) капиталды түзүү өлчөмүнө жана мөөнөтүнө карата талаптар белгиленген.

Коммерциялык банктардын ишин лицензиялоо тартибин жөнгө салуучу талаптарды актуалдаштыруу максатында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23-3-(НПА) токтому менен “Банк ишин лицензиялоо жөнүндө” жобонун жаңы редакциясы бекитилген.

“Банк ишин лицензиялоо жөнүндө” жобонун жаңы редакциясына ылайык “кынтыксыз ишкердик аброю” жана “кызмат адамдарынын фидуциардык милдеттери” сыяктуу түшүнүктөр киргизилген. Мындан тышкары, банкты түзүүгө, уюштуруучуларга, Директорлор кеңешинин мүчөлөрүнө жана банктардын башка кызмат адамдарына карата талаптар кайра каралып чыккан. Коммерциялык банктардын көчмө кассаларынын техникалык бекемделиши боюнча талаптар алынып салынган, бул мындан ары калктын банктык кызмат көрсөтүүлөрдөн пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө өбөлгө түзөт.

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23-2-(НПА) токтому менен “Чет өлкө банкынын өз филиалына капитал катары акча каражатын бөлүү тартиби жөнүндө” жобо бекитилген, ага ылайык чет өлкө банктары тарабынан Кыргыз Республикасынын аймагында филиалды ачуу тартибине карата талаптар, ошондой эле филиал жана ликвиддүүлүктүн экономикалык ченемин эсептөө үчүн капитал катары колдонулган акча каражаттарды киргизүү боюнча чектөөлөр белгиленген.

Улуттук банктын бир катар ченемдик укуктук актыларын “Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө” мыйзамга ылайык келтирүү максатында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 17-майындагы №19/14 жана 2017-жылдын 15-июнундагы №2017-П-12/25-11-(НПА) токтомдоруна ылайык аталган банктын бир катар ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген. Мындай өзгөртүүлөр бир түрдүү терминологияны колдонууга киргизүү, Улуттук банк тарабынан кабыл алынып жаткан административдик актыларды түзүү жагында банк эмес финансы-кредит уюмдарынын ишин лицензиялоого, ошондой эле аталган банк тарабынан кабыл алынган чечимдерди даттануу мүмкүнчүлүгүнө жана мөөнөттөрүнө тиешелүү болгон.

Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2017-жылдын 8-июнунда №2017-П-12/23-4-(НПА) "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан берилүүчү лицензия үчүн жыйым жана төлөм өлчөмү жөнүндө" токтом бекитилген, анын максатынан болуп Улуттук банк тарабынан берилүүчү лицензия үчүн төлөө боюнча талаптарды жөнгө салуучу нормаларды белгилөө саналат.

2. Корпоративдик башкаруу системасы

Корпоративдик башкаруу

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 17-майындагы № 19/12 токтому менен "Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарында корпоративдик башкаруу жөнүндө" жобонун жаңы редакциясы бекитилген. Ушул документке ылайык Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитет, Аудит боюнча комитет, Дайындоо жана сый акы төлөө боюнча комитет сыяктуу милдеттүү комитеттердин ишин уюштурууга жана жүзөгө ашырууга, ошондой эле коммерциялык банктын корпоративдик катчысына карата талаптар белгиленген.

Банктын Директорлор кеңешине банктык тобокелдиктер жагында банк ишинин артыкчылыктан багыттарын аныктоого жана тобокелдиктерди талаптагыдай тескөө үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүүгө көмөк көрсөтүү Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитеттин максатынан болуп саналат.

Улуттук банк тарабынан Аудит боюнча комитеттин ишине талаптар күчөтүлгөн, ага ылайык аталган комитет кеминде Директорлор кеңешинин үч мүчөсүнөн турууга тийиш. Алардын ичинен экөөсү көз карандысыз мүчөлөрдөн болуусу зарыл. Мында, Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитетти башкарбаган, банктын Директорлор кеңешинин көз карандысыз мүчөлөрүнүн ичинен бири милдеттүү түрдө Аудит боюнча комитеттин төрагасынан болууга тийиш.

Ал эми Дайындоо жана сый акы төлөө боюнча комитет Директорлор кеңешинин иш натыйжалуулугун жогорулатуу жана алар тарабынан кабыл алынган чечимди оптимизациялоо үчүн жүзөгө ашырылып жаткан иштин түрлөрүнө карабастан банк ичинде түзүлөт. Комитеттин иши Башкарма мүчөлөрүнүн, Ички аудит, тобокелдик-менеджменти, комплаенс-контролдук кызматтарынын жетекчилеринин жана кызматкерлеринин, ошондой эле банк тарабынан аныкталган негизги кызматкерлердин дайындалышына жана сый акы белгиленишине контролдукту күчөтүүгө багытталган.

Ички контролдук жана аудит системасы

Ички контролдук системасынын натыйжалуулугун жогорулатуу максатында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 15-июнундагы №2017-П-12/25-3-(НПА) токтому менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензияланган жана иши ал тарабынан жөнгө салынган банктарда, банк эмес финансы-кредит уюмдарында ички контролдук жана ички аудит системаларын жөнгө салуу эрежелери бекитилген.

Бул эрежеде банкта Директорлор кеңеши, банк Башкармасы тарабынан банк ишине жана анын финансылык абалына натыйжалуу контролдуктун жүзөгө ашырылышын камсыз кылган ички контролдук системасынын жөнгө салынышына карата эрежелерди сактоо боюнча талаптар белгиленген. Мындай контролдук тобокелдик-менеджменти, комплаенс-контролдук жана ички аудит кызматтары тарабынан жүзөгө ашырылат.

Аталган кызматтар байкоо кеңешин жана жогорку жетекчиликти банктагы ички контролдуктун, тобокелдиктерди тескөөнүн жана башкаруу системасынын сапаты жана натыйжалуулугу жөнүндө так маалыматтар менен камсыз кылуу менен бирге байкоо кеңеши жана жогорку жетекчилик тарабынан банк ишинин талаптагыдай жүзөгө ашырылышына жана анын аброюн колдоого алынышына өбөлгө түзөт.

Тышкы аудит

Банктардын тышкы аудити боюнча талаптарды өркүндөтүү алкагында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 15-июнундагы №2017-П-12/25-2-(НПА) токтому менен "Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензия алышкан банктардын жана башка банк эмес финансы-кредиттик уюмдардын тышкы аудитине карата минималдуу талаптар жөнүндө" жобо бекитилген.

Аталган ченемдик укуктук актыга ылайык аудитордук уюмдардын кызмат көрсөтүүлөрүн тартуу боюнча банктын ишин натыйжалуу уюштуруу, алардын тандоосу боюнча жалпы кабыл алынган жол-жоболорду колдонууга киргизүү, банктын аудиторлору тарабынан аудитордук кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоодо көз карандысыздыктын сакталышын камсыз кылуу жана таламдардын кагылышуусуна жол бербөө үчүн нормалар белгиленген. Тышкы аудитор банктан көз карандысыз болууга тийиш, бул аудитордук корутундунун жыйынтыгына, тыянактарга кимдир-бирөөнүн таасирине көз карандысыз жана тышкы аудитор өз пикирин билдирүүсүнө кимдир-бирөөнүн таасирин жокко чыгаруу менен өз алдынча иш алып баруу жөндөмдүүлүгүн түшүндүрөт.

Тышкы аудитор Улуттук банктын талабы боюнча аудитти жүргүзүү менен байланыштуу кайсы болбосун маалыматты сунуштоого милдеттүү. Мында тышкы аудитти жүргүзүүдө банк мыйзамдарына ылайык мындай маалыматты сунуштоо купуялуу маалыматты ачыкка чыгарылган катары саналбайт.

Мындан тышкары, тышкы аудитор үчүн банктын ички контролдук системасына баа берүү боюнча нормалар белгиленген. Тышкы аудитор аудит үчүн контролдоонун маанилүү каражаттарын изилдөө учурунда анын түзүмүн талдап-иликтөө менен бирге кошумча жол-жоболордун жардамы аркылуу тажрыйбада мындай контролдук каражаттар колдонууга киргизилгендигин белгилейт.

3. Банктык тобокелдиктерди тескөө

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 15-июнундагы №2017-П-12/25-8-(НПА) токтому менен "Кыргыз Республикасынын банктарында тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө" жобонун жаңы редакциясы кабыл алынган. Жобонун жаңы редакциясында комплаенс-тобокелдик, комплаенс-контролер, концентрациялануу тобокелдиги жана террористтик же экстремисттик иш-аракеттерди каржылоо жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легалдаштыруу (изин жашыруу) тобокелдиги сыяктуу жаңы түшүнүктөр каралган.

Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камга (РППУ) тиешелүү чегерүүлөр

Алдыңкы эл аралык тажрыйбаны колдонуу жана банк активдеринин шайкеш классификацияланышын колдонууга киргизүү максатында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 22-февралындагы №6/4 токтому менен "Активдерди классификациялоо жана потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камга тиешелүү чегерүүлөр жөнүндө" жобого "кайра каржыланган активдер" түшүнүгү киргизилген, "реструктуризацияланган активдер" аныктамасы кайра каралып чыккан. Мындан тышкары, алар боюнча пайыздык чендер төмөндөтүлгөн учурда, банктар тарабынан чет өлкө валютасында берилген кредиттер боюнча потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга каралган камдын өлчөмү төмөндөтүлгөн, ошондой эле мөөнөтү өткөрүлүп жиберилген карыздын мөөнөтүнө жараша классификациялоо категорияларын колдонуу жагында активдерди классификациялоо боюнча талаптар жеңилдетилген.

Банктын аффилирленген жана байланыштуу жактар менен ишке ашырылган операцияларына карата талаптар

Банк тарабынан аффилирленген жана байланыштуу жактар менен кыйла жеңил шарттарда кредиттерди берүү жана/же каражаттарды тартуу боюнча операцияларды/бүтүмдөрдү ишке ашырууда

тобокелдиктерди төмөндөтүү, ошондой эле мындай жактар менен ушул сыяктуу операцияларга/бүтүмдөргө бөгөт коюу боюнча нормалар Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 31-майындагы №21/5 токтому менен бекитилген “Банктын аффилирленген жана байланыштуу жактар менен операцияларына карата талаптар жөнүндө” нускоонун жаңы редакциясында бекитилген. Нускоого ылайык операциялардын/бүтүмдөрдүн чектүү өлчөмү өзгөртүлгөн, мында банктын Директорлор кеңешинин же банк акционерлеринин жалпы жыйынынын жактыруусу талап кылынат. Мындан тышкары, банктар тарабынан банк менен байланыштуу жактардын реестрин жүргүзүү тууралуу талабы белгиленген.

Ушул сыяктуу өзгөртүүлөр Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 15-июнундагы №2017-П-12/25-6-(НПА) токтому менен бекитилген "Депозиттерди тартуу менен иш алып барган микрофинансылык компаниялардын аффилирленген жана байланыштуу жактар менен операцияларына карата талаптар жөнүндө" нускоонун жаңы редакциясында кабыл алынган.

Банктардын жана банк эмес финансы-кредит уюмдарынын системалуу маанилүүлүгүн аныктоо критерийлерин белгилөө

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы № 2017-П-12/23-9-(НПА) токтому менен “Коммерциялык банктардын жана банк эмес финансы-кредит уюмдарынын системалуу маанилүүлүгүн аныктоо критерийлери жөнүндө” жобо бекитилген. Аталган жобо шайкеш банктык көзөмөлдүктү жүзөгө ашырууга, банк тутумунда терс өзгөрүүлөрдүн алдын алууга, аманатчылардын жана кредиторлордун таламдарын коргоого багытталган, ошондой эле анда коммерциялык банктардын системалуу маанилүүлүгүн аныктоо ыкмалары жана критерийлери аныкталган.

Баалуу металлдар рыногун өнүктүрүү

Баалуу металлдар рыногун өнүктүрүү жана баалуу металлдар менен операцияларды жүргүзүүдө келип чыккан тобокелдиктерди тескөө максатында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23-10-(НПА) токтому менен Улуттук банктын айрым ченемдик укуктук актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Буга ылайык баалуу металлдар менен операцияларды жүзөгө ашырган банктар үчүн баалуу металлдарда ачык позиция лимиттерин жана баалуу металлдар менен ишке ашырылган операциялар боюнча ички контролдукту уюштурууга карата талаптар белгиленген.

Өзгөртүүлөр жана толуктоолор коммерциялык банктарга металл эсептери менен операцияларды жүзөгө ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Банктык эсептер жана сейфтер менен иштөө боюнча талаптар

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 17-майындагы №19/10 токтому менен “Банктык эсептер, банктык аманаттар (депозиттер) боюнча эсептер менен иш алып баруу жөнүндө” нускоого айыл чарбасын жүргүзүү жана өнүктүрүү максаттарына берилген кредиттерди колдонууда эсептешүүлөрдү жана төлөмдөрдү жүзөгө ашырууну жеңилдетүүгө багытталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Мындан тышкары, “нак эмес эсептешүү”, “кайтарып берүүнүн башка шарттарында аманат келишими” жана “атайын эсептер” сыяктуу жаңы түшүнүктөр киргизилген, ошондой эле банктардын кардарларынын инсандыгын тастыктоочу документтер тизмеги кайра каралып чыккан.

4. Банктарга жана айрым башка БФКУларга таасир этүү чараларын колдонуу

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 31-майындагы №21/7, №21/8 жана №2017-П-12/25-4-(НПА) токтомдору менен мыйзам талаптарына ылайык Улуттук банк тарабынан

лицензияланган банктарга, банк эмес финансы-кредит уюмдарына жана башка юридикалык жактарга карата таасир этүү чараларын колдонууну жөнгө салган ченемдик укуктук актылар өркүндөтүлгөн.

Демек, таасир этүү чараларынын тизмеги жаңыртылып, банк мыйзамдарынын нормаларына ылайык келтирилген. Мындан тышкары, банктарга, микрофинансылык уюмдарга жана алардын кызмат адамдарына карата колдонулган айыптык төлөм өлчөмү көбөйтүлгөн.

Улуттук банктын чечимдерин даттануу жол-жобосун жеңилдетүү максатында Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 17-майындагы №19/13 токтому менен “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы менен коммерциялык банктар, банктык операциялардын айрым түрлөрүн жүзөгө ашырган уюмдар жана алардын уюштуруучулары (катышуучулары), юридикалык жактар жана жеке адамдар ортосунда келип чыккан талаш маселелерди сотко чейин жөнгө салуу жөнүндө” жобонун жаңы редакциясы бекитилген.

Банктардын ишинде проблемалардын болушу белгилери орун алган учурда банк тутумунун туруктуулугун жана банктардын активдеринин сакталышын камсыз кылуу максатында атайы режимдердин формалары кайра каралып чыккан жана жаңы документтер бекитилген.

Ошентип, Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23-8-(НПА) токтому менен жаңы ченемдик укуктук акт – “Убактылуу администрация жөнүндө” жобо кабыл алынган. Убактылуу администрация режими убактылуу администратордун иш-аракеттерин жөнгө салат жана убактылуу жетекчиликтин жана консервациялоонун колдонуудагы режимдеринин функцияларынын кайталанышына жол бербейт.

Улуттук банк активдердин, документтердин жана маалыматтардын сакталышын камсыз кылуу үчүн банкка контролдукту белгилөө; банк ишинин айкын абалына баа берүү жана анын мындан аркы иш-аракеттерин аныктоо; аманатчылардын жана банктын башка кредиторлорунун укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоо, Кыргыз Республикасынын банк тутумунун туруктуулугун жана коопсуздугун камсыз кылуу максатында коммерциялык банкка убактылуу администрация режимин киргизүүгө укуктуу.

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23-5-(НПА) токтому менен “Банктарды жоюу жөнүндө” жобо кабыл алынган. Банктарды ыктыярдуу жана мажбурлап жоюу тартиби, банкты жоюучулар үчүн квалификациялык талаптарды жана жоюулуп жаткан банктын бухгалтердик эсепке алуу эрежелерин, жоюучу тарабынан отчетту сунуштоо тартибин белгилөө, ошондой эле бул маселени жөнгө салган бирдиктүү ченемдик укуктук актыны кабыл алуу жолу аркылуу жоюучунун укуктарын жана милдеттерин белгилөө жагында ченемдик укуктук актыларды системага салуу ушул ченемдик укуктук актыны кабыл алуунун негизги себебинен болуп саналат.

5. Ислам каржылоо принциптери

Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашырган финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салуу максатында бир нече ченемдик укуктук актыларга, анын ичинде аларды банк мыйзамдарына ылайык келтирүү максатында өзгөртүүлөр киргизилген.

Алсак, Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 31-майындагы №21/10 токтому менен “Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашырган банктарда тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобого киргизилген маанилүү өзгөрүүлөрдүн бири катары ислам банктары үчүн мүнөздүү “көтөрүлгөн коммерциялык тобокелдик” түшүнүгү менен толуктоо саналган. Банк мудароба контрактасы боюнча каралган пайданын бөлүгүнө же бардык үлүшүнө карата өз укуктарынан каржылоо булактарын канааттандыруу жана сактоо үчүн баш тартышы мүмкүн.

Жогоруда көрсөтүлгөн токтомго ылайык “Операцияларды ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырышкан Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарында корпоративдик башкаруу жөнүндө” жобого да өзгөрүүлөр киргизилген. Өзгөрүүлөрдүн бири катары “ислам терезесине” ээ банктын Директорлор кеңеши тарабынан Шариат кеңешинин ишин жөнгө салган жобону бекитүү тууралуу укугун белгилөө саналган, эгерде, банктын активдер үлүшү валютанын балансынан 50 пайыз ашпаган болсо.

Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 31-майындагы №21/13 токтомуна ылайык “Ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүзөгө ашырган коммерциялык банктардын финансылык отчетторду түзүүсүнө карата талаптар жөнүндө” жобонун жаңы редакциясы бекитилген. Белгиленген талаптарга ылайык, ислам банктары туундуу, көз каранды жана байланыштуу компаниялары жөнүндө маалыматты камтыган консолидацияланган финансылык отчетту түзүүгө тийиш. Финансылык отчеттун алкагында кард акча каражаттарынын келип чыгуу булактары жана пайдаланылышы жөнүндө отчеттун сунушталышы зарыл.

Ислам банк иши жана каржылоо принциптери боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган финансы-кредит уюмдарынын ишин жөнгө салууну өркүндөтүү максатында, Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 13-декабрындагы №2017-П-12/51-13-(НПА) токтому менен финансы-кредит уюмдарынын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна өзгөртүүлөр киргизилген. Кабыл алынган өзгөртүүлөргө ылайык, финансы-кредит уюмдары ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык сунушталган банктык продукттардын толук наркы жөнүндө маалыматты чагылдырууга тийиш. Мындан тышкары, “ислам терезесине” ээ финансы-кредит уюмдары үчүн каржылоо жана кредиттер боюнча маалыматты бөлүштүрүү, ошондой эле үстөк баанын/кирешенин орточо салмактанып алынган пайыздык мааниси жана регулятивдик отчеттун алкагында орточо салмактанып алынган пайыздык чендер боюнча талаптар белгиленген.

ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Банктык аманат (депозит) – бул финансы-кредит мекемеси тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттардын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттар.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу боюнча операциялар ишке ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул акча рыногунун сектору, анда валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу түзүмү боюнча – бул адистештирилген институттар жана механизмдердин топтому, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу-сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – рынок, мында катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депозиттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул бирге жашашкан, биргелешип чарба жүргүзгөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым-жартылай бириктиришкен жана товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак жай жана тамак-аш азыктарына) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүзөгө ашыра алат.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын ченеми (нормасы).

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, алардын наркынын пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын батирлерди (квартираларды) сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттык батирдин (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициенти – системадан пайдалануучулар үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Макропруденциалдык талдап-иликтөө – бул, бүтүндөй финансы системасынын таасирдүү жактарына жана чабал жерлерине баа берүү жана мониторинг жүргүзүү.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салык алынгандан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасынын ортосундагы ар түрдүүлүккө барабар же керектөө суммасына жана жыйымдар чоңдугуна шайкеш.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар, ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар сыяктуу уюштурулган биржалар жана түзүмдөр. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук системасы, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Стресс-тесттер – бул, портфельдин макроэкономикалык жагдайда же өзгөчө, бирок чындыкка жакын жагдайларда олуттуу өзгөрүүлөргө карата кемчиликтерине баа берүү үчүн колдонуучу ыкмалар.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын жана экономикалык жигердүү калктын жалпы санынын пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталда катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

Финансы рыногу – катышуучулардын белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатууну-сатып алууну жүзөгө ашыра турган рынок катары аныкталат.

VaR (Value at Risk) – белгилүү бир мезгил ичинде акча түрүндө келип чыгышы ыктымал болгон максималдуу жоготуулар.

ААК – ачык акционердик коом
АКШ – Америка Кошмо Штаттары
БФКУ – банк эмес финансы-кредит уюмдары
ГСРРВ – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы
ЕАЭБ – Евразия экономикалык бирлиги
ЖАК – жабык акционердик коом
ИДӨ – ички дүң өнүм
КБИ – керектөө баа индекси
КММ – күйүүчү-майлоочу материалдар
КМШ – Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
КСФК (ОАО “ФККС”) – “Кредиттик союздардын финансылык компаниясы” ААКсы
МКВ – мамлекеттик казына векселдери
МКК – микрокредиттик компания
МКО – мамлекеттик казына облигациялары
МФК – микрофинансылык компания
МФУ – микрофинансылык уюмдар
ПКС – пакеттик клиринг системасы
п.п. – пайыздык пункт
ПРБО – мезгил-мезгил менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет
РППУ – потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн каралган кам
ТСК – таза суммардык капитал
Улуттук банк – Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
ФАО (FAO) – Бириккен улуттар уюмунун Азык-түлүк жана айыл чарба боюнча иш алып барган уюму
ФКУ – финансы-кредит уюмдары
ФРС – АКШнын Федералдык резерв системасы
ЭВФ – Эл аралык валюта фонду
DTI (Debt-to-Income) – карыз алуучунун негизги жылдык кирешесине кредит берүү учурунда (негизги карыздын суммасын жана жарыяланган (билдирилген же декларацияланган) отчеттук мезгил ичиндеги төлөм пайыздарын кошо алганда) карыз алуучунун кредиттер боюнча төлөө суммасынын катышы.
LTV (Loan-to-Value Ratio) – берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы.